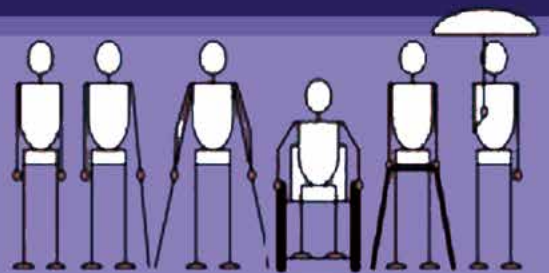

2013

EKP

Evropski koncept pristupačnosti

**Dizajn za sve u akciji,
Od teorije do prakse**

EKP 2013

Ova publikacija nastala je
uz finansijsku podršku
**Info-Handicap – Nacionalnog saveta
za osobe s invaliditetom (Luksemburg)**

Impressum

Tekst Francesc Aragall
Peter Neumann
Silvio Sagramola
Uz podršku članova EuCAN-a

Lektura EN Ann Frye

Koordinacija Silvio Sagramola

Ilustracije Autori

Naslovna strana Nathalie Gaudron
uz ljubaznu dozvolu za
korišćenje antropometrijskih
simbola iz: "Diseñoparatodos:
Un conjunto de instrumentos"
©Francesc Aragall – Grafički dizajn
Beppe Benenti-Benenti Design

© 2013 EuCAN-Mreža Evropskog koncepta
pristupačnosti
c/o Info-Handicap Luxembourg

Internet www.eca.lu

ISBN 978-2-919931-72-9

Dizajn Nathalie Gaudron

**© 2013. za izdanje na srpskom jeziku
Centar „ŽIVETI USPRAVNO”**

Impresum

Izdavač za srpski jezik Centar
„ŽIVETI USPRAVNO”
Ise Bajića 6, 21000 Novi Sad, Srbija

Za izdavača Milica Mima
RUŽIČIĆ-NOVKOVIĆ

Koordinacija Bojana RUDIĆ POČUČ
Miodrag POČUČ

Prevod na srpski jezik Vera KNEŽEVIĆ

Tehnička priprema COMMA, Communications design

ISBN 978-86-89807-00-4

Adresa na internetu za srpski jezik www.czuns.org

Tiraž 1000

Štampa Fiducia 011

Umnožavanje je dozvoljeno, uz navođenje izvora.
Posetite veb prezentaciju za informacije u vezi sa procedurom za prevođenje.

Štampa ove publikacije na srpskom jeziku omogućena je uz finansijsku podršku Misije OEBS-a u Srbiji.

Stavovi izrečeni u publikaciji pripadaju isključivo autorima i njihovim saradnicima
i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji

SADRŽAJ

Sadržaj.....	4
Predgovori.....	6
Izdavači.....	6
Ministarstvo za porodicu i integraciju, Luksemburg	7
EIDD – Dizajn za sve Evropa	8
Savezno ministarstvo za saobraćaj, građevinarstvo i urbanizam, SR Nemačka	9
Savet Evrope.....	10
1. Uvod.....	11
Preduslovi za Dizajn za sve u najkraćem	12
2. Dizajn za sve u praksi - Kako do uspeha?	13
2.1 Razmišljanje u duhu Dizajn za sve	13
2.2 Izazovi	13
2.3 Rizici	14
2.4 Oblasti koje treba uzeti u obzir	15
2.5 Potreba za dobrim savetodavcem	15
3. Dobar savet zlata vredi – Kako prepoznati odgovarajućeg savetodavca?	16
4. Faktori uspešnosti - Šta dobar savetodavac mora da vam pruži?	18
4.1 Posvećenost donosilaca odluka	18
4.2 Koordinacija i kontinuitet.....	19
4.3 Umrežavanje i učešće	19
4.4 Strateško planiranje.....	20
4.5 Upravljanje znanjem i kvalifikacije.....	20
4.6 Optimizacija resursa.....	20
4.7 Komunikacija i marketing.....	21

5. Procena uspešnosti – na šta dobar savetodavac treba da obrati pažnju?	22
5.1 Indikatori za procenu uspešnosti	22
5.2 Alat za analizu subjektivnih i nematerijalnih podataka	24
6. Studije slučajeve	25
6.1 Strategija pristupačnosti Grada Paderborna	25
6.2 Strategija pristupačnosti Grada Novog Sada za 2012-2018	27
6.3 Dunavski park	29
6.4 Proces dizajniranja za sve	31
6.5 Savetodavac treba da bude uključen u ranim fazama projekta	34
6.6 Pristup Dizajna za sve u izradi sveobuhvatnih planova portugalskih opština za rešenja u oblasti pristupačnosti.....	36
6.7 Podizanje svesti o posvećenosti i Dizajnu za sve u oblasti kupatila.....	39
6.8 Dizajn za sve u stambenom okruženju: savetodavna usluga u ambijentu pokretne izložbe.....	42
6.9 LA CASA AGEVOLE (Kuća pogodna za življenje), sprovođenje ideja zasnovanih na filozofiji "Dizajn za sve" u gradnji.....	45
6.10 NIDONDOLO – igra i sredstvo za rehabilitaciju – SVE u jednom	47
6.11 Adaptacija stambenog prostora malim građevinskim zahvatima.....	49
6.12 Berlin - Dizajn za sve u akciji	51
6.13 Radionica "eMpower u Luksemburgu – Opštine osposobljavaju građane"	53
7. Mogući dalji pravac.....	56
Međunarodni registar konsultanata za Dizajn za sve	56
8. Literatura.....	57
9. Izdvači, autori i saradnici	59

PREDGOVORI

Izdavači

Kada smo u kontaktu s ljudima, bilo da je to u profesionalnom kontekstu ili u privatnom životu, neizbežno je da se u nekom trenutku povede razgovor o Dizajnu za sve.

U većini slučajeva, ljudi su veliki entuzijasti povodom značaja širenja ideja o inkluzivnom društvu, ali kada dođe do "prelaska s entuzijazma na konkretnu akciju", postajemo svesni da smo veoma daleko od zajedničkog poimanja pojma Dizajna za sve.

Za veliku većinu ljudi s kojima se srećemo, za mnoge sa nekom vrstom oštećenja koji učestvuju u kampanjama, Dizajn za sve znači da je "osobama s invaliditetom i starijim licima potrebno pristupačno okruženje" da bi mogli da učestvuju u društvenom životu i, stoga, Dizajn za sve znači "pristupačnost za osobe s invaliditetom i starije". Međutim, moramo priznati da sve veći broj ljudi veruje da isto tako postoji i potreba da se promeni dizajn proizvoda i usluga.

Logično, razgovor zatim krene ka uslovima koje treba ispuniti da bi mogao da se primenjuje Dizajn za sve. Od 2008. godine, promovisanje "EKP za organe uprave" imalo je prilično uspeha i prijatno smo iznenađeni što srećemo sve više ljudi koji su čuli za "Sedam međusobno zavisnih faktora uspešnosti" – u teoriji! "U teoriji" zato što preostaje izazov primene faktora uspešnosti u bilo kom datom kontekstu.

To je razlog koji nas je naveo da objavimo dokument EKP koji sledi, a koji se fokusira na dizajnere i konsultante. Nije li zadatak dizajnera/ke ili konsultanta/kinje da opišu svoju ulogu i razliku koju njihovo angažovanje predstavlja u nekom projektu?

Stoga publikacija ima za cilj da pomogne dizajnerima i konsultantima da provere svoje razumevanje uloge koju treba da odigraju kada savetuju klijente, kao i da pomogne klijentima da provere da li njihovi konsultanti poštuju principe pristupa Dizajna za sve.

Dok smo pripremali ovu publikaciju i zamolili članove Mreže Evropskog koncepta pristupačnosti da opišu svoj pristup Dizajnu za sve, potvrdilo se naše uverenje da "mnogi putevi vode u Rim" i da bi bilo nemoguće odrediti "apsolutne vrednosti", ali uvereni smo da je ono što nudimo u ovoj publikaciji prilično blizu onome što očekujete od dobrog dizajnera.

Francesc Aragall

Peter Neumann

Silvio Sagramola

Ministarstvo za porodicu i integraciju, Luksemburg

'Naglašavajući važnost punog uključivanja pitanja invalidnosti u sve relevantne strategije održivog razvoja'

(Preambula Konvencije o pravima osoba s invaliditetom)

Nijedan pojam ne vredi ukoliko ne može da se primeni u praksi. To svakako važi i za pojam 'Dizajn za sve'.

Menjati naše okruženje i činiti ga pristupačnim za svakoga predstavlja izazov sa kojim se suočava svako ko ima za cilj promociju jednakosti među građanima savremenog društva. To zahteva duboko razmišljanje o našem arhitektonskom nasleđu. Suočeni smo sa teškim zadatkom, koji ne može da se obavi bez konsultacija sa zainteresovanim pojedincima. Oni poseduju veliko znanje i iskustvo koje mogu da podele sa nama.

Tokom poslednjih 20 godina muškarci i žene postigli su mnogo toga u oblasti pristupačnosti. Postoje brojni primeri dostignuća, kako u privatnom tako i u javnom životu. Međutim, iskustvo je pokazalo da opstaje još mnogo prepreka. Stoga moramo da istrajemo u svojim naporima kako bismo stvorili svet u kome se niko neće osećati isključenim i u kome će svako biti u mogućnosti da u potpunosti uživa u svojim ljudskim pravima.

To je razlog zbog koga pozdravljam i podržavam objavljivanje ove publikacije i zahvalan sam svima koji su doprineli njenom nastanku.

Uživajte u čitanju!

Marc SPAUTZ

Ministar za porodična pitanja i integraciju
Veliko Vojvodstvo Luksemburg

EIDD – Dizajn za sve Evropa

Stanovništvo Evrope sve je starije i raznovrsnije: umesto da slave ova dostignuća, mnogi ih vide kao preteču katastrofu. Kako ćemo isplaćivati penzije i izlaziti na kraj sa većim delom stanovništva koje ne može da se nosi sa našim nepromišljeno sklepanim veštačkim okruženjem i svim onim što ono sadrži (proizvodi, usluge, komunikacije, strategije...)? Kako će etnička i kulturna raznolikost da vodi dijalog sa kontinentom ponosnih tradicija?

Iako je standardni odgovor većine privatnih i javnih donosilaca odluka na ove i druge izazove povlačenje, smanjivanje troškova i strah, oni mogu i moraju biti izvor uvek novih podsticaja za društveno-ekonomski sistem čiji prozor za priliku ubrzano zatvara ekonomska kriza koja je pogodila Evropu teže nego što bilo ko mario (ili se usuđuje) da prizna i koja odbija da ode, uprkos svim prognozama eminentnih ekonomista, jer su rešenja koja oni predlažu zapravo faktori koji doprinose njenom opstajanju: primena istih neuspešnih recepata može samo da pogorša situaciju.

Ipak, postoje sjajne alternative neuspelim jučerašnjim modelima. Glavna je Dizajn za sve, fokus na kontinuiranom radu koji poslednjih dvadeset godina sprovodi EIDD - Dizajn za sve Evropa i njene članice u (do sada) 23 evropske zemlje.

Ipak, Dizajn za sve svoje je napore usredsredio na rad na terenu, suočavajući se sa brojnim izazovima, pružajući kreativna, inovativna rešenja, a zatim žureći da se suoči sa sledećim izazovom, često ne uspevajući da zapiše svoj rad, tako da drugi mogu od njega imati koristi. Manje pažnje smo posvetili izreci Scripta manent, više obavljanju posla.

Ali i dobro obavljen posao zaslužuje dokumentovan trag: Dizajn za sve jeste rešenje današnjih socio-ekonomskih neprilika, rešenje takve životnosti da s pravom zaslužuje slavu, priznanje i podstrek koji jedino mogu doći iz sveopšteg širenja ideje. Ova knjiga i njeni autori predstavljaju vredan doprinos ovom čvrstom opredeljenju.

Pete Kercher

Ambasador, EIDD – Dizajn za sve Evropa

Federal Minister of Transport, Building and Urban Development of Germany

The greatest possible degree of mobility and maximum freedom of movement – in the immediate living environment as well as in the public realm – are major requirements of our time. Social inclusion and a lively togetherness in our society are hard to imagine if these requirements are not met. Today, these issues are attracting more and more attention, in particular with a view to demographic change, and political decisions concerning people with impaired mobility are judged against the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (UNCRPD).

In order to implement this Convention, the Federal Government has developed an action plan which is constantly being updated.

A sustainable building, housing and urban development policy is of considerable importance in this context. In the interests of a "Design for All", we need, for example, significantly more age-appropriate and fully or partially accessible accommodation. For one thing is clear: each and everyone should be able to continue living in a familiar environment and in their own home as long as possible. It is therefore paramount that, unlike in the past, accommodation and living space – through individual farsighted thinking as well as a long-term demography strategy – be designed accordingly as a matter of course. Meeting the planning, design and structural criteria requirements of a "Design for All" in practice undoubtedly requires a high level of technical expertise. Consolidating competencies is therefore of valuable assistance: the industry, the crafts sector, academia, authorities and government must join forces and act in concert. This brochure published by the European Concept for Accessibility Network provides reliable guidance.

My special thanks go to all those involved for their commitment. I hope that this brochure will be actively used and provide all readers with valuable insight, and I wish your network every success in the future.

Dr Peter Ramsauer

Member of the German Bundestag

Federal Minister of Transport, Building and Urban Development of Germany

© BMVBS/Frank Ossenbrink

Član Saveznog Ministarstva za saobraćaj, građevinarstvo i urbanizam,

SR Nemačka

©BMVBS/Frank Ossenbrink

Savezno ministarstvo za saobraćaj, građevinarstvo i urbanizam, SR Nemačka

Najveći mogući stepen mobilnosti i maksimalnu slobodu kretanja - u neposrednoj životnoj sredini, kao i u javnom domenu – ključni su zahtevi našeg vremena. Socijalnu inkluziju i stvarno zajedništvo u našem društvu teško je zamisliti ako se ovi zahtevi ne ispune. Danas, ova pitanja privlače sve više pažnje, posebno u svetlu demografskih promena i političkih odluka koje se tiču osoba sa smanjenom pokretljivošću koje se sagledavaju u odnosu na Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom (UNCRPD). Za primenu ove Konvencije, Savezna vlada razvila je akcioni plan koji se stalno ažurira.

Održiva građevinska, stambena i politika urbanog razvoja od velikog je značaja u ovom kontekstu. U interesu "Dizajna za sve", potreban nam je, na primer, smeštaj koji je znatno bolje prilagođen uzrastu i potpuno ili delimično pristupačan. Jer, jedna stvar je jasna: svako od nas treba da bude u stanju da nastavi da živi u poznatom okruženju i u svojoj kući što je duže moguće. Stoga je, dakle, presudno da, za razliku od prošlosti, smeštaj i životni prostor - kroz pojedinačna dalekovidna razmišljanja, kao i dugoročne demografske strategije - budu primereno dizajnirani i da se to podrazumeva.

Zadovoljavanje zahteva kriterijuma "Dizajna za sve" u praksi kad je reč planiranju, dizajniranju i strukturi, nesumnjivo zahteva visok nivo tehničke ekspertize. Konsolidovanje nadležnosti stoga je od velike pomoći: industrija, zanatski sektor, univerzitet, upravni organi i vlada moraju da udruže snage i deluju zajedno. Ova brošura koju je objavila Evropska mreža pristupačnosti pruža pouzdane smernice.

Posebnu zahvalnost upućujem svim uključenima na njihovoj posvećenosti. Nadam se da će se ova brošura aktivno koristiti i da će svim čitaocima pružiti vredan uvid, a ja vašoj mreži želim svaki uspeh u budućnosti.

Tekst na srpskom jeziku nije zvaničan prevod Ministarstva za saobraćaj, građevinarstvo i urbanizam SR Nemačke, već predstavlja sredstvo za garantovanje pristupačnosti ove publikacije.

Predgovor

Koncept "dizajna za sve" – ili "univerzalnog dizajna", kako ga nazivamo u svim relevantnim tekstovima Saveta Evrope – ključan je instrument za postizanje pristupačnosti i upotrebljivosti okruženja, proizvoda i usluga. On je preduslov za puno učešće i socijalnu inkluziju svih.

Savet Evrope smatra pravo na punu uključenost u društvo, kao i mogućnost aktivnog učešća u životu zajednice, kao bitna pitanja u oblasti ljudskih prava.

Naše aktivnosti na poboljšanju pristupačnosti izgrađenog okruženja pokrenute su još 1977. godine, kada je Komitet ministara usvojio Rezoluciju AP(77)8 o prilagođavanju stambenog i okolnog prostora potrebama osoba s invaliditetom. Dodatak te Rezolucije uključivao je konkretne predloge za evropske norme i mere, za koje se ispostavilo da ih je veoma teško uspostaviti na evropskom nivou. Danas, nakon više od 35 godina, još uvek nismo to postigli.

Međutim, u međuvremenu su se razvili mnogi zanimljivi koncepti, kao što je univerzalni dizajn ili dizajn za sve, koji zauzimaju značajno mesto u Konvenciji UN o pravima osoba s invaliditetom ili Akcionom planu Saveta Evrope u oblasti invalidnosti 2006-2015. Pored toga, istraživali smo i druge puteve, na primer u vezi sa obrazovanjem i obukom. Godine 2001., Komitet ministara Saveta Evrope usvojio je rezoluciju ResAP(2001)1 o uvođenju principa univerzalnog dizajna u nastavne programme za sva zanimanja u oblasti izgrađenog okruženja.

Evropski koncept pristupačnosti EKP 2013 nosi naslov "od teorije do prakse". Da bismo prešli sa reči na dela, računamo na arhitekte, inženjere, dizajnere, urbaniste, planere, i pejzažne arhitekte, stolare i zidare, jer svi oni oblikuju naše okruženje ili su odgovorni za dizajniranje proizvoda i usluga.

Svi mogu da pomognu da se stvori pristupačno i inkluzivno društvo, da svet postane bolje mesto za život – za sve nas.

Snežana Samardžić-Marković

Generalna direktorka
za demokratiju Savet Evrope

Postoji opšta saglasnost da izgrađeno okruženje, transportni sistemi, informacioni i komunikacioni alati, proizvodi i usluge - ukratko svakodnevni život mora da bude dizajniran na način koji omogućava maksimalnom broju ljudi da učestvuju u društvu. Niko ne bi trebalo da bude isključen ili diskriminisan zbog nedostatka profesionalizma, kreativnosti ili dobre volje od strane isporučilaca i moraju se nametnuti oštre sankcije kad god dođe do namernog isključivanja ili diskriminacije i kakvo god ono bilo.

Međutim, kako je istaknuto u projektu "Graditi-za-sve"¹, očigledno je da "Dobre namere nisu dovoljne", a vrlo često razlog za loša rešenja u sprovođenju pristupačnosti za sve jeste nedostatak znanja. Drugi razlozi mogu se naći u ograničenim resursima, promenljivim prioritetima, višegodišnjem planiranju, ili drugi koji mogu da obavezuju donosiocje odluka da biraju između niza mogućnosti.

S druge strane, uvođenje pristupačnosti u smislu primene pristupa Dizajna za sve na nove projekte sigurno je lakša nego prilagođavanje, modifikovanje ili renoviranje onoga što već postoji. Redizajniranje postojeće infrastrukture, usluga ili drugih objekata namenjenih javnoj upotrebi predstavlja izazov koji zahteva intenzivnu razmenu, pregovore i planiranje (na primer, uključivanjem renoviranja u redovni raspored održavanja).

Termin Dizajn za sve i mnogi drugi termini koji označavaju slične pristupe sve više koriste razni zainteresovani akteri, ali, nažalost, postoji ogroman prostor za individualno tumačenje onoga što ovi pristupi zaista znače u smislu pravilnog sprovođenja.

Ipak, ova publikacija NEĆE se fokusirati na definicije, i Dizajn za sve biće jedini termin koji se koristi u celom tekstu. Ova publikacija ima za cilj isključivo pružanje praktičnih saveta za uspešnu primenu Dizajna za sve kako u javnom tako i u privatnom sektoru.

Ova publikacija pokušaće da istraži:

- kako savetnici mogu da ispravno odgovore na očekivanja klijenata (organi javne uprave, kao i privatna preduzeća) koji žele rešenja u skladu sa konceptom Dizajna za sve,
- kako takvi klijenti mogu saznati da li njihov savetodavac primenjuje validan pristup Dizajnu za sve.

Tokom poslednjih deset godina, mnoge publikacije i projekti (slika 1) objasnili su zašto pristup Dizajna za sve ne može više da bude povezan sa pojedinačnim grupama stanovništva i da se Dizajn za sve neosporno tiče svakog od nas.

Danas se termin Dizajn za sve mnogo koristi, ali, nažalost, svaka strategija koja sebe naziva Dizajn za sve ne poštuje pravila za njegovu pravilnu primenu, a i dalje postoji potreba da se istaknu oni elementi koji predstavljaju razliku između "saveta" i "saveta u duhu Dizajna za sve".

¹ Evropski pilot projekat o akcijama usmerenim na uključivanje invalidnosti u opšte političke mere, podnet po otvorenom konkursu za predloge transnacionalnih projekata VP/2004/008, videti Build for All, partneri 2007.

- Novembar 2003: objavljena publikacija EKP 2003
- Mart 2004: Evropska komisija usvaja Direktive 2004/17/EC i 2004/18/EC (Dizajn za sve u javnim nabavkama)
- Maj 2004: EIDD objavio svoju Stokholmsku deklaraciju o Dizajnu za sve
- Septembar 2008: objavljena publikacija EKP za organe uprave
- 2009 Savet Evrope: Preporuka "Univerzalnim dizajnom do punog učešća"
- Februar 2010: Fondacija Dizajn za sve uspostavila međunarodne nagrade Dizajn za sve
- Decembar 2010: Evropska komisija zvanično usvojila Konvenciju UN o pravima osoba s invaliditetom
- Decembar 2010: Evropska komisija uspostavila evropsku nagradu Pristupačan grad
- Avgust 2012: ZVSHK uspostavio međunarodnu nagradu za proizvod "Kupatilo dizajnirano za sve"
- Novembar 2013: Objavljivanje publikacije EKP 2013

Slika 1: Izbor ključnih evropskih događaja u razvoju Dizajna za sve od 2003. godine.

Preduslovi za Dizajn za sve u najkraćem

- Saveti o Dizajnu za sve treba da se zasnivaju na stvarnom **razmišljanju** u duhu **Dizajna za sve** – imajući na umu globalni pristup, a ne samo jednodimenzionalna rešenja za jedan određen problem. Stoga, saveti u duhu Dizajna za sve moraju da se zasnivaju na timskom radu, usmerenosti na korisnika i radnoj metodi osmišljenoj tako da se izbegnu greške i propuštanje prilika (poglavlje 2.0)
- Primena Dizajna za sve zahteva **obučene savetodavce** (poglavlje 3.0)
- Ceo proces dizajniranja za sve treba da prati jasnu i transparentnu liniju, zasnovanu na **faktorima uspešnosti** (poglavlje 4.0)
- Rešenja u skladu sa Dizajnom za sve treba da je moguće kontrolisati kroz dobro definisanu **evaluaciju uspešnosti** (poglavlje 5.0)
- Očekivanja društva idu u korak s napredovanjem koncepata i tehnologija i dobra primena Dizajna za sve omogućava **prilagođavanja za sledeće korake**.

2.1 Razmišljanje u duhu Dizajna za sve

Vrlo često klijenti koji traže savet za primenu Dizajna za sve nisu svesni da uspeh novih akcija ili dostignuća zavisi od veza ili povezivanja takvih akcija sa drugim postojećim ili novim inicijativama. Mi ovde mislimo na ideju "lanca usluga" zasnovanu na zamisli da se izbegnu "izolovana" rešenja u oblasti pristupačnosti i na holistički način razmišljanja.

Drugi problemi mogu nastati zbog inicijativa da se dizajnira na način koji uzima u obzir određene ciljne grupe, dok se druge grupe potencijalnih korisnika zaboravljaju ili se čak dovode u nepovoljan položaj.

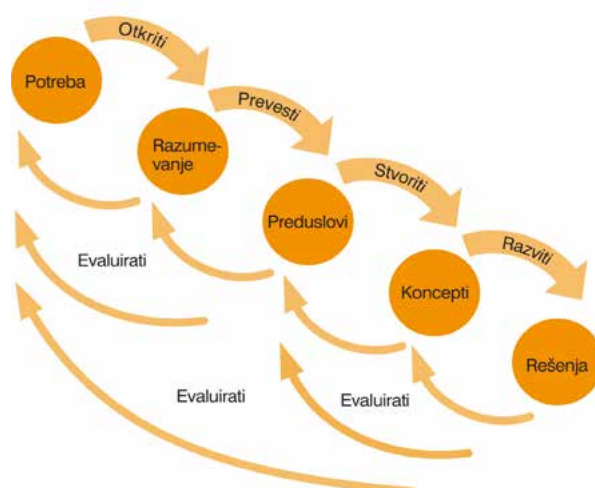
Najgori scenario predstavljala bi inicijativa pokrenuta sa najboljim namerama, a koja se završava optužbama za neposrednu ili posrednu diskriminaciju.

Nedovoljna sredstva su realnost i mogu namećuti skućene izbore ili ograničene prioritete. Međutim, takva ograničenja ili prioriteti ne bi trebalo da utiču na buduća prilagođavanja. Identifikacija prioriteta treba da se zasniva na dizajnu usredsređenom na korisnika i identifikovanju prioriteta s uključivanjem svih zainteresovanih aktera kako bi bili sigurni da su zadovoljeni najhitniji zahtevi.

Može doći do neočekivanih situacija koje nameću promenu prvobitnih planova. U takvim slučajevima rad koji je obavljen treba da u najmanju ruku ostavi prostora za korektno sprovođenje početnih ideja u kasnijoj fazi.

2.2 Izazovi

Bilo koji projekat, proizvod ili usluga Dizajna za sve nastaje počevši od izazova ili konkretne potrebe. Transformacija ovog impulsa u rešenje koje može uspešno da zadovolji stvarnu potrebu zahteva odgovarajući proces projektovanja. "Vodopad model" (slika 2) koristan je način za opisivanje ove vrste procesa Dizajna za sve.

Slika: Projektovanje za sve ("model vodopad") (Knigge, po Clarkson et al., 2007.)

Ako je ikako moguće, sve zainteresovane strane (eksperti, kao i krajnji korisnici) treba da budu uključeni u sve faze procesa projektovanja - počevši sa fazom otkrića i prepoznavanja (otkrivanje potreba korisnika, generisanje ideja, identifikovanje mogućnosti i zahteva, itd), do faze stvaranja i razvoja (definisanje pojmova, razvijanje rešenja, uvođenje tržišta, itd).

Takav angažman ne bi trebalo da posmatra korisnike samo kao pasivne aktere za potvrdu projekta, već bi trebalo da ih ohrabri da unesu vlastito iskustvo i kreativnost.

Pristup Dizajna za sve koji obećava uvek je izgrađen na osnovu čvrstih partnerstava između tima savetodavaca, svih zainteresovanih strana i dobro izbalansirane zastupljenosti svih onih koji će imati koristi, uticati na projekat ili biti pod njegovim uticajem. Cilj ovog pristupa je da se stvori proces koji raste kroz saradnju, u kojoj se svi partneri osećaju angažovani kao suvlasnici dogovorenih rešenja.

Izbor zainteresovanih aktera koje treba uključiti može biti problematično pitanje, posebno kada je jedna grupa suviše dominantna ili kada neki ključan igrač nedostaje. Ovo se obično dešava kada proces dizajniranja nije dovoljno holistički i ne uključuje neophodne konsultacije, tj. sa ljudima koji bi rešenje trebalo da instaliraju ili održavaju. Takođe je uobičajeno da se zaborave korisničke grupe koje mogu biti u lošijem položaju zbog ponuđenog rešenja (kao na primer u odnosu pešaci-biciklisti).

Onda kada je saradnička zajednica uspešno uspostavljena i konsolidovana, uz malo sreće, može se desiti da se unutar grupe pojave predlozi za nova pitanja kojima se treba pozabaviti, ili pak za nove članove koje bi trebalo pozvati. Dobar savetodavac Dizajna za sve neće oklevati da podstakne ovakvu dinamiku kao izvor inspiracije i poboljšanja koja može pozitivno uticati na inovativni proces.

2.3 Rizici

Rešenja koja se ne zasnivaju na pristupu Dizajna za sve rizikuju da ne budu stvarno efikasna i tako im je potrebna dalja prilagođavanja. Ovo ne samo da će imati negativan uticaj na uvažavanje kompetencija savetodavaca i donosioca odluke, već će na kraju biti skuplje i manje atraktivno za klijenta.

Krajnji korisnici neće imati koristi od neefikasnih rešenja i oni će sigurno da se žale na loš kvalitet.

Sve veći značaj zakonskih instrumenata protiv diskriminacije, s druge strane, stvoriće rizik od sankcija i kazni, a organizacije za ljudska prava upotrebiće svoje pravo da pokrenu slučajeve na sudu. Odmah nakon finansijskih implikacija takvih situacija, gubitak ugleda biće značajna pretnja.

2.4 Oblasti koje treba uzeti u obzir

Bilo bi pogrešno verovati da je Dizajn za sve ograničen samo na određene sektore (videti Neumann et al. 2013). Kao što je istaknuto u poglavlju 2.1, izazov je da se usvoji "razmišljanje" u duhu Dizajna za sve, a to znači, da Dizajn za sve utiče na sve oblasti kao što su opšta uprava, planiranje, marketing, komunikacije, finansije, proizvodnja, pružanje usluga, odnosi sa klijentima, itd. (videti poglavlje 4 o faktorima uspešnosti).

2.5 Potreba za dobrim savetodavcem

Da bi se razvio ili sprovodio projekat Dizajna za sve, klijent može donositi odluke sam ili potražiti savet spolja. Angažovanje odgovarajućeg savetodavca obezbeđuje klijentu ekspertizu i resurse sa kojima se pristupa uspešnom projektu. Ovo podučavanje i podrška mogu da pomognu da se optimizuju povoljne prilike.

Ulaganje u dobre savetodavce može da pomogne da se izbegnu skupe greške, da se upravlja rizicima, štedi vreme, i poboljšaju ukupni rezultati investicija. Osim toga, dobar savetodavac daje smernice, sigurnost i podršku za postizanje dugoročnih ciljeva.

3 DOBAR SAVET ZLATA VREDI - Kako prepoznati odgovarajućeg savetodavca?

Izbor dobrog savetodavca ključni je aspekt planiranja projekta Dizajn za sve. Angažovanje savetodavca koji ne odgovara na izazove Dizajna za sve i potrebama klijenta rizik je koji treba izbeći tako što ćemo se dobro raspitati.

Postoje neki ključni faktori koje treba razmotriti pre ulaska u poslovni odnos sa savetodavcem (videti Murray 2012):

1) Kompetentan i pouzdan

Dobar savetodavac mora da bude neko kome verujete da će da uradi ono što treba da se uradi. Ona ili on takođe treba da bude pouzdan/a u oblasti Dizajna za sve i da želi da klijent uspe. Osim toga, dobar savetodavac ima – idealno bi bilo - dugogodišnje iskustvo na različitim projektima Dizajna za sve i spremna/spreman je da investira u sebe i bude u toku s najnovijim dešavanjima. On ili ona trebalo bi da budu u stanju da pokažu reference u vezi sa svojim radom.

2) Efektivan

Dobar savetodavac treba da bude dobro upućen u politiku i praksu Dizajna za sve kako bi mogao da obezbedi klijentu efektivne, precizne i upotrebljive informacije. Dobar savetodavac uzima u obzir dugoročno planiranje, kao i neposredno rešavanje problema kao bitan deo efektivnog savetovanja.

On ili ona pokušava da poštuje rokove i radi u skladu sa dugoročnim ciljevima.

3) Pozitivan i empatičan

Dobar savetodavac treba da bude vešt u podsticanju entuzijazma i lično i profesionalno zainteresovan da bude savetodavac. Ona ili on treba pažljivo da sluša, pokušavajući da razume sve aspekte klijentovih izraženih problema.

Odgovarajući savetodavac takođe treba da sledi principe etički prihvatljivog ponašanja.

4) Transparentan

Dobar savetodavac treba na odgovoran način da objasni svoje metode rada i troškove koje to podrazumeva i trebalo bi da pokaže svoju kompetentnost.

Isto tako, dobar savetodavac treba da bude svestan resursa koje je klijent voljan da uloži u projekat. Čak i ako postoji generalno pozitivan stav u vezi sa primenom Dizajna za sve, zbog nedostatka znanja i nedovoljnog uvida u dobra rešenja u ovoj oblasti klijent može da se dvoumi oko angažovanja. Rastući društveni pritisak i zakonske obaveze u pravcu sprečavanja diskriminacije podržavaju primenu Dizajna za sve, ali mnogi se klijenti još uvek osećaju neprijatno kada moraju da angažuju savetodavce. Ovaj osećaj može čak da se pojača kada profesionalci kojima nedostaje znanje u oblasti Dizajna za sve potpiruju nepoverenje prema savetodavcima za Dizajn za sve.

5) Dobro obučen

Dobar savetodavac treba da razume okvir i razvojni proces klijenta i njegove ili njene ciljeve. Savetodavac snosi odgovornost da proces Dizajna za sve dobije što je moguće širi obim i zadovolji maksimum korisnikovih potreba. Takođe ima odgovornost za savetovanje klijenta da uloži raspoložive resurse na najpovoljniji način. Nezavisno od iznosa raspoloživih sredstava, konačni rezultat bi uvek trebalo da bude situacija u kojoj obe strane pobeđuju, kako za korisnike određene inicijative, tako i za savetodavčevog klijenta.

Odgovarajući savetodavac trebalo bi da poznaje relevantne zakone, direktive, norme, itd., kao i da zna za potencijalne partnere i sve zainteresovane strane na koje projekat Dizajna za sve može da utiče.

6) Kooperativan i sa dobrim vezama

Dobar savetodavac takođe treba da poseduje temeljno znanje o uticaju interakcija i procesa koji će se odvijati i mora biti u stanju da koristi odgovarajuće instrumente i mreže na kreativan i produktivan način. Proces dizajniranja za sve zasnovan je na dinamičnoj saradnji i na timskom radu i dobar savetodavac neće oklevati da zatraži pomoć kako bi se obezbedilo da se ovaj proces odvija na najbolji mogući način. Takva pomoć može da bude dostupna unutar ili van radnog konteksta i savetodavac neće oklevati da se umreži kako bi se obezbedila dobra rešenja.

"Ako mislite da je skupo angažovati stručnjaka da obavi posao, čekajte da vidite kako je kada angažujete amatera."
(Red Adair)

4 FAKTORI USPEŠNOSTI - Šta dobar savetodavac mora da vam pruži?

Konstatovano je da danas izolovane akcije za podršku ili razvijanje procesa Dizajniranja za sve nisu efikasne. Uspeh na kraju zavisi od profesionalizma i koherentnosti aktivnosti i od definisanja zajedničkih faktora koji obezbeđuju maksimalni potencijal za najbolje moguće sprovođenje inicijativa.

Dobar savetodavac treba da bude svestan tih faktora uspešnosti za podršku projektu Dizajna za sve i da bude u stanju da vodi klijenta koji će na osnovu njih osmisliti i sprovoditi koncipirani akcioni plan.

Kao što su već definisani u okviru "EKP za organe uprave"¹, sedam uzajamno zavisnih faktora uspešnosti mogu se definisati kao:

1. Posvećenost donosilaca odluka
2. Koordinacija i kontinuitet
3. Umrežavanje i učešće
4. Strateško planiranje
5. Upravljanje znanjem i kvalifikacije
6. Optimizacija resursa
7. Komunikacija i marketing

Zbog njihove ključne uloge, ne samo za nove, već i za postojeće i tekuće projekte Dizajna za sve, za dobrog savetodavca veoma je važno da stekne i prenosi temeljno razumevanje svakog od ovih sedam faktora uspešnosti, kako sledi:

4.1 Posvećenost donosilaca odluka

Uprkos raznolikosti društvenih, ekonomskih ili političkih sistema, sprovođenje svakog procesa Dizajna za sve obično ima veće izglede na uspeh kada je to od opšteg interesa.

U većini evropskih zemalja, političari, šefovi uprava ili viši menadžeri ne mogu da preuzmu rizik da rukovode projektima koji ne zadovoljavaju konkretnu potrebu. Ovu potrebu mogu da diktiraju finansijski, socio-kulturni ili ekološki argumenti i to je onda pitanje iskustva i veštine donosilaca odluka kada treba odlučiti kako će potreba da se prevede u akciju.

¹ Aragall, F./ Neumann, P. & S.Sagramola (2008): EKP za organe uprave. Luksemburg. Objavljeno na srpskom pod nazivom Evropski koncept pristupačnosti za organe uprave (2009), CŽU, Novi Sad.

Odgovornost za kvalitet procesa Dizajna za sve dele zainteresovane strane i donosioci odluka na bilo kom nivou koji ima uticaja na razvoj, sprovođenje i praćenje politika i strategija. To znači da što je viši položaj koji zauzima "posvećenost donosioca odluke" u strukturi upravljanja, veće su šanse da faktori uspešnosti budu delotvorni. Nasuprot tome, ako zauzima nizak položaj, veći je rizik od nemogućnosti da garantuje održivost akcija.

4.2 Koordinacija i kontinuitet

Rukovodstva preduzeća ili opština uglavnom se posvete dostizanju Dizajna za sve tako što zaduže određenu osobu ("staraoca") koja taj posao obavlja u sklopu svojih drugih zadataka. Na srednji i duži rok, treba da se razviju strukture koje mogu da funkcionišu nezavisno od ovih zaduženih pojedinaca. Da bi se obezbedila održivost razvojnog procesa i da bi se na tome radilo profesionalno, korisno je odrediti radnu jedinicu ili koordinatora sa odgovarajućim (finansijskim) sredstvima u okviru upravljačke strukture.

Uloga koordinatora uglavnom se sastoji - na tekućoj osnovi - od uspostavljanja i održavanja komunikacijske mreže, praćenja strategija i akcija definisanih u okviru planiranog procesa Dizajniranja za sve i prikupljanjem i širenjem znanja stečenog i proizvedenog u toku procesa.

Što je viši položaj koordinatora, veći je značaj interne i eksterne komunikacije. Ipak, koordinador mora da obezbedi kontinuitet procesa dizajna za sve, tako da se tokom godina ne gubi na elanu. Misija koordinatora ne bi trebalo da trpi zbog smanjenja posvećenosti zainteresovanih aktera ili gubitka uložених napora i prethodno izdvojenih sredstava.

4.3 Umrežavanje i učešće

Svi zainteresovani akteri treba da budu pozvani da od samog početka učestvuju u procesu Dizajniranja za sve. Zaista, u nekim slučajevima, ako je jedan od njih bio odsutan, bilo bi poželjno da se obustavi proces dok njihovo učešće ne bude garantovano. Da bi se odredilo koje zainteresovane strane treba pozvati, mora se osigurati raznolikost i inkluzivnost.

Zainteresovane strane mogu, npr., da budu krajnji korisnici izgrađenog okruženja (osoblje, spoljni posetioci), kao i ljudi odgovorni za održavanje, primenu zakona (javne ili privatne), izvore finansiranja (npr. političari, zaposleni, volonteri), i drugi stručnjaci koji mogu da daju doprinos u određenim oblastima (npr. arhitekta, inženjeri, konsultanti, urbanisti, zanatlije, terapeuti, itd).

Iz praktičnih razloga, i zbog raznolikosti mogućih aktera (menadžeri, političari, zaposleni, volonteri i spoljni eksperti), formiranje različitih (pod-)mreža može biti efikasnije.

Koordinator (videti poglavlje 4.2) treba da garantuje efikasnu saradnju u okviru mreže(a) na osnovu jasnih pravila učešća. Princip konsenzusa morao bi da bude ključan u garantovanju kako uspeha projekta Dizajna za sve tako i priznavanja postignutih rezultata.

Uobičajena greška u umrežavanju je da se poziv za učešće pošalje suviše kasno u procesu, sa jednim ciljem da se dobije potvrda za dalji tok projekta.

Zainteresovane strane, posebno krajnji korisnici, treba da budu uključeni u projekat od samog početka, tako da im se pruži prilika da učestvuju u zajedničkom stvaranju projekta sa nama.

Bogatstvo sadržaja projekta i konačnih rezultata u mnogome će zavisi od toga.

4.4 Strateško planiranje

Dalje, treba strateški koncipirati akcioni plan - uključujući sve strategije, resurse, rokove (kratki, srednji, dugi), koordinaciju i konkretne akcije koje treba da se sprovedu, sa dobro definisanim ključnim momentima kako bi se olakšalo praćenje. Plan bi trebalo da bude što detaljniji i precizniji i na kraju procesa treba da bude evaluiran.

Međutim, strateški akcioni plan ne bi trebalo da bude krut. Trebalo bi da omogući fleksibilnost da sve zainteresovane strane aktivno učestvuju u procesu. Od početnih širokih ciljeva do detaljnih akcija, svi elementi plana moraju biti predmet pregovora sa ciljem postizanja konsenzusa na svakom koraku.

S druge strane, svaki napredak, ili znanje stečeno o temi i promenljivim okolnostima ili mogućnostima verovatno mogu da dovedu do potrebe za promenom u strategijama, izmenom redosleda akcija, i preraspodelom sredstava.

Da bi se osigurao uspeh procesa Dizajna za sve i svih aktivnosti neophodna je stalna evaluacija i ažuriranje strateškog plana (videti poglavlje 5).

4.5 Upravljanje znanjem i kvalifikacije

Dobro upravljanje znanjem treba da garantuje - na redovnoj osnovi - prenošenje stečenog znanja na efikasan, obziran i otvoren način. Moguće je da će znanje stečeno na nivou menadžmenta biti potrebno dopuniti informacijama o sličnim slučajevima sa kojima se suočavaju druge uprave ili preduzeća i iskustvom spoljnih eksperata, kako bi se izbeglo ponovno izmišljanje "tople vode".

Učešće u nacionalnim ili međunarodnim mrežama koje se bave datom temom stoga predstavlja još jednu dobru priliku za razmenu znanja i iskustva. Tokom celog procesa rada, sve zainteresovane strane treba da imaju priliku da steknu solidnu zajedničku osnovu znanja.

Konačno, svi akteri uključeni u proces Dizajniranja za sve treba da ulažu vreme da ostanu kroz stalni profesionalni razvoj i prisustvom na relevantnim konferencijama.

4.6 Optimizacija resursa

Upravljačka struktura projekta mora da obezbedi i dodeli resurse potrebne da se završe sve faze procesa Dizajniranja za sve. Ovi resursi mogu biti finansijski, ljudski ili tehnički.

Ponekad su dostupnost resursa ili mogućnost dobijanja finansijske podrške pokretači projekta i, iako su neočekivani resursi uvek dobrodošli, kontinuitet projekta mora biti zagaranтовan od samog početka, tako da ne bude ugrožen ukoliko ova sredstva u nekom trenutku neočekivano presuše.

Ponekad nisu finansijska sredstva ta koja omogućuju konkretna ostvarenja, već usputna kreativna (pre)raspodela ljudskih i/ili ekonomskih resursa.

4.7 Komunikacija i marketing

Generalno, rezultati projekta Dizajna za sve, kao i sam proces biće saopšteni i prodati unutar i izvan kruga donosioca odluke (interne i eksterne komunikacije). U okviru ovog procesa, reputacija klijenta i zainteresovanih strana može takođe da poraste. Dobar savetodavac treba da ima znanja o ovom procesu i njegovim elementima.

Kritičan deo procesa Dizajna za sve predstavlja identifikovanje i izbor odgovarajuće ciljne grupe ili tržišta u kojem potrošači dele slične potrebe i korisničko ponašanje. Iako govorimo o Dizajnu za sve, bilo bi pogrešno ciljanim proizvodom ili uslugom da pokušamo da dopremo do svih, a završimo tako da nikome ne budu privlačni.

Generalno, ciljna tržišta čine grupe pojedinaca koje mogu biti identifikovani uočljivim i očiglednim aspektima, kao što su geografske podele (lokacija, klimatski region, itd) ili demografske/ društveno-ekonomske podele (rod, uzrast, dohodak, itd). Pored ove vrste podela, istraživači tržišta zagovaraju pristup podeli tržišta zasnovan na potrebama za identifikovanjem manjih i bolje definisanih ciljnih grupa.

Važno je da znate kako da posmatrate sve ove aspekte u okviru ciljne grupe kako biste ih uključili prilikom definisanja rezimea projekta Dizajna za sve. Pored toga, važno je i da znamo za neke predrasude i zablude (tzv. "ubitačne argumente") o konceptu Dizajna za sve i njegovom pristupu, kao što su:

- *"Uključivanje korisnika predugo traje i previše je skupo."*
- *"Mi se već bavimo time i znamo sve o tome."*
- *"Lokalne NVO osoba s invaliditetom nas već savetuju o tome."*
- *"Ovi segmenti populacije (mogu da budu stariji, deca, osobe s invaliditetom, imigranti, itd.) ovde su malobrojni."*
- *"Mi nemamo novca da uradimo tako nešto."*
- *"Nikada nas niko nije pitao da uradimo tako nešto."*

Savetodavac ili rukovodilac projekta treba da bude u stanju da pruži odgovore na takva pitanja.

Dobar savetodavac treba ne samo da bude svestan postojanja Faktora uspešnosti (poglavlje 4), već i delotvorne i stalne procene uspešnosti u okviru projekta Dizajna za sve.

Svaki projekat treba da se zasniva na vrlo jasnim ciljevima i zadacima. Da bi mogao da proceni predstojeće rezultate i da bi se sprečilo da proces krene unazad ili da skrene ka štetnim kompromisima, dobar savetodavac treba da se uveri da su i objektivni i subjektivni pokazatelji uspešnosti definisani na početku projekta. Ipak, društveni kontekst, kontekstualni aspekti, poput opštih ekonomskih ograničenja, pitanja zaštite životne sredine, političke kampanje, ili bilo koje druge neočekivane činjenice, takođe mogu uticati na rezultate.

Tipični pokazatelji za preduzeća su porast prodaje i profita, ali oni mogu biti dopunjeni drugim pokazateljima usmerenim na korporativnu odgovornost, publicitet ili ugled, između ostalih.

Pokazatelji za javne uprave treba da budu javni interes i – u sve većoj meri – društvena prihvatljivost. Efikasnost projekata treba da se meri u svetlu reagovanja na potrebe građana i pravila socijalne kohezije.

5.1 Indikatori za procenu uspešnosti

Ekonomski efekti

Povratak investicije (ROI - The Return on Investment) često je korišćen indeks za procenu ekonomskih performansi, sastoji se u deljenju profita sa investicijom (isto tako može da se pomnoži sa x 100 da bi se dobio postotak).

U privatnim kompanijama rast prodaje je jednostavan i jeftin indeks za merenje. Veoma je brz i može da ima gotovo trenutne vrednosti, što takođe omogućava brze reakcije. Međutim, rast prodaje koji ne ide zajedno sa porastom marže može da bude veoma opasan. Prema tome, važno je da se motri i na ovaj podatak.

Učešće na tržištu može biti teško izmeriti u onim sektorima u kojima ne postoje agencije za marketinška istraživanja zasnovana na panelima potrošača ili distributera. Međutim, značaj ovog podatka, čak i ako nije precizan ili subjektivan, relevantan je: da bi zaista bio povećan, rast prodaje mora da prevazilazi rast tržišta, u protivnom, gubi se učešće, a na duže staze, i konkurentnost.

¹ Videti Aragall, F. & J. Montana 2012.

Rast specifične grupe klijenata	Ako je namena projekta da se poveća atraktivnost pojedinih usluga za stariji segment stanovništva, može se izmeriti da li je ova grupa klijenata zaista delotvorno povećana. Mora se imati u vidu da u nekim slučajevima grupu koja se meri nije lako odrediti. Na primer, kod povećane pristupačnosti zgrade, bila bi greška da se prebroje samo korisnici kolica, pošto će i mnogi drugi ljudi imati koristi i nisu sva ograničenja mobilnosti vidljiva.
Porast broja redovnih kupaca	Lojalnost klijenata dobar je pokazatelj kada se nudi nešto što uključuje ponavljanje. Mogućnost merenja broja novih klijenata koji se pridružuju zbog preporuka prethodnih klijenata takođe je dobar pokazatelj.
Porast indeksa zadovoljstva	Istraživanja organizovana s ciljem da se analizira stepen zadovoljstva potrošača ili korisnika može otvoriti put za poboljšanje.
Smanjenje broja žalbi	Smanjenje broja žalbi može da ukaže na porast ponuđenog kvaliteta i uvek je preporučljivo da se žalbe analiziraju, pošto predstavljaju odličan alat za poboljšanje.
Porast uspeha novih proizvoda na tržištu	Ukoliko kompanija redovno plasira nove proizvode na tržište, poređenje najnovijih proizvoda sa prethodnim može da pruži relevantne podatke.
Otvaranje novih linija biznisa	Postoje primeri kompanija koje su, nakon uključivanja korisnika u proces dizajniranja i pokretanja dijaloga sa njima otkrile nove poslovne mogućnosti.
Nove usluge povezane sa postojećim proizvodima	Takođe je moguće da aktivno slušanje potrošača omogućava kompaniji da otkrije dodatne usluge koje može ponuditi.

5.2 Alat za analizu subjektivnih i nematerijalnih podataka

Pokrivenost u štampi (presklipping)	Preporučljivo je da se uporedi profil u štampi pre i posle lansiranja proizvoda ili usluge. Ali isto tako, proverite koliko su te vesti pozitivne.
Porast profila organizacije	To jest, procenat ljudi koji uče o organizaciji spontano ili na nečiji predlog.
Imidž u društvenim medijima	Društveni mediji veoma su moćno sredstvo za stvaranje javnog mnjenja. Čitati o sebi, ali isto tako biti aktivan u njihovom korišćenju, može da pruži neprocenjive podatke o sopstvenom imidžu.
Imidž brenda i korporativna reputacija	Ovo je posebno relevantno za velike organizacije, kako javne tako i privatne. Ovakve informacije obično se prikupljaju ispitivanjima i pružaju informacije o javnom imidžu. Svako može da se seti kompanija ili političara koji još uvek ispaštaju od loše reputacije, iako su problemi koje su stvorili davna prošlost.
Povećan broj ponuda za saradnju	Ukoliko su projekti uspešni, velika je verovatnoća da će više organizacija sugerisati zajedničko sprovođenje aktivnosti.
Bolja radna atmosfera	Ukoliko su projekti neke organizacije uspešni i smisleni, to će pozitivno uticati na atmosferu u radnom okruženju.
Veća uključenost pružalaca usluga	Na isti način, angažovanje u razvoj projekta onih koji pružaju usluge organizaciji učiniće ih raspoložnijim za saradnju. Još jedan aspekt koji treba uzeti u obzir jeste doprinos društvenom napretku. To se ne može prikazati ciframa, mada je jasno da smanjivanje društvene isključenosti, promovisanje ravnopravnosti i poštovanje raznolikosti jesu vrednosti koje mogu dati veoma pozitivan doprinos.

6 STUDIJE SLUČAJA

Na narednim stranicama, niz članaka koje su napisali dizajneri, konsultanti ili savetodavci koji su aktivni u različitim oblastima, pruža uvid u proizvode i usluge zasnovane na pristupu Dizajna za sve.

Raspon mogućnosti za primenu Dizajna za sve varira od holističkih planova pristupačnosti za gradove, preko opštih proizvoda i usluga, do veoma specifičnih rešenja ili pomoćnih tehnoloških sredstava.

Uvek će biti prostora za poboljšanje i, kako očekivanja ljudi stalno rastu, Dizajn za sve mora se posmatrati kao neprekidni proces, gde su jedine granice kreativnosti i genijalnosti nedostatak zajedničkog usaglašenog delovanja i znanja.

6.1 Strategija pristupačnosti Grada Paderborna

Istorijski grad Paderborn (oko 150.000 stanovnika¹) u Severnoj Rajni-Vestfaliji, u Nemačkoj, izradio je integrisan strateški akcioni plan za centar grada. Između ostalog (maloprodajne radnje, saobraćaj, turizam, slobodno vreme, stanovanje, itd.) specifične mere su uključene u plan razvoja pristupačnosti, kroz redizajniranje staza i puteva koji povezuju javne prostore, privatne lokacije, istorijske znamenitosti i parkove. Cilj je da se Paderborn uspostavi kao grad prijateljski naklonjen prema građanima i turistima.

Javna uprava za izgradnju grada angažovala je konsultantsku firmu NeumannConsult (www.neumann-consult.com) kao spoljnog savetodavca za razvoj strateškog akcionog plana za pristupačnost centra grada.

Za grad Paderborn, u skladu sa dogovorenim obavezama, savetodavac je pratio sledeće faze analize:

- izrada upitnika za utvrđivanje stanja, izvedenog iz relevantnih normi, propisa i na osnovu dugogodišnjeg praktičnog iskustva eksternog savetodavca
- revizija pristupačnosti na licu mesta, na osnovu upitnika
- fotografska dokumentacija
- obilasci grada sa različitim akterima, odabranim putem oglasa u novinama i preko udruženja potrošača
- intervjui sa stručnjacima i zainteresovanim akterima
- sastanci sa državnim službenicima i javnim organima uključenim u proces

¹ Videti www.paderborn.de

Fotografija: Obilazak grada od strane različitih aktera u gradu Paderbornu (© NeumannConsult 2012)

Nakon toga, sprovedena je procena podataka prikupljenih tokom faze analize i nalazi su sakupljeni u listu prepreka sa 3 nivoa težine i 3 nivoa prioritetizovanja. Rezultati su predstavljeni i objašnjeni jednom broju državnih službenika i gradskom veću. Povratne informacije prikupljene su u cilju promovisanja dijaloga među njima radi uspešnog uvođenja pristupačnosti u planiranje i razvoj grada. Na ovaj način projekat je doveo i do stalnog procesa primene rezultata istraživanja stanja pristupačnosti.

Zahvaljujući strateškom akcionom planu, uključujući preporuke za akcije i praktične smernice, omogućeno je javnim vlastima da prioritetizuju zadatke u skladu sa raspoloživim ekonomskim sredstvima, da bi mogli da dođu do optimalnih rezultata.

Štaviše, posvećenost i dalje angažovanje grada omogućavaju prostor za razgovor o novim idejama za druge projekte, uglavnom u oblasti marketinga i komunikacija na osnovu nalaza ovog projekta.

Autori:

Sonia Carpinelli (NeumannConsult) i
Eckhard Döring (City of Paderborn)

6.2 Strategija pristupačnosti grada Novog Sada za 2012-2018.

Od 2007. godine, Centar "Živeti uspravno" lobirao je kod lokalnih vlasti Grada Novog Sada kako bi se pokrenuo proces stvaranja pristupačnog okruženja. Organizacija je insistirala na potrebi da se ovaj problem rešava na multidisciplinarnan, holistički i sistematski način, primenom koncepta Dizajn za sve, i da se zadovolji 7 međuzavisnih faktora uspešnosti (ISF - u skladu sa preporukama EuCAN).

Krajem 2010., formiran je lokalni Tim za pristupačnost i njegov koordinator je izabran Odlukom gradonačelnika, sa zadatkom da se izradi lokalna Strategija pristupačnosti. Članovi tima odabrani su na osnovu preporuke Gradskog veća, lokalnih javnih preduzeća, gradskih uprava i organizacija civilnog društva, u skladu sa svojom nadležnošću i shodno mogućnosti da doprinesu rešavanju problema.

Kada je formiran lokalni Tim za pristupačnost, predstavnici Centra Živeti uspravno organizovali su niz treninga za sve članove tima, uključujući i bliske saradnike i donosioce odluka. Osnovni cilj bio je da se izjednače razlike u nivoima znanja i svesti o pristupačnosti i Dizajnu za sve.

Fotografija: Konferencija za štampu gradonačelnika povodom završetka rada na Strategiji (© Počuč, 2012)

Fotografija: Sastanak lokalnog tima za pristupačnost (© Počuč, 2012)

Tokom procesa izrade strategije, Tim je organizovao niz treninga i sastanaka sa građanima, iz čega su proistekle tri fokus grupe, svaka se bavila jednom od triju najvažnijih tema strategije:

1. Javni prostor i javni prevoz, 2. Objekti namenjeni za javnu upotrebu; i 3. Informacije i komunikacije. Horizontalna tema kojom su se bavile sve grupe bila je: pristupačnost uslugama.

U grupnom radu, sva pitanja su identifikovana i analizirana iz perspektive pristupačnosti, korišćenjem SWOT analize, nakon čega je definisana i razvijena strateška orijentacija i ciljevi.

U ovoj fazi, sve zainteresovane strane, uključujući i zainteresovane institucije, organizacije i građane sa područja Novog Sada, imali su priliku da učestvuju u procesu. Na taj način, javnost je uspešno obavешtavana o radu, a postignuto je masovno učešće u procesu izrade. Pored toga, postignut je konsenzus u javnosti o identifikovanim pitanjima i ciljevima predloženim u planu.

Osnovni strateški ciljevi:

- Da se omogući samostalno i slobodno korišćenje celokupnog javnog prostora i javnog prevoza za sve građane, bez obzira na njihove fizičke sposobnosti, senzorne i intelektualne karakteristike ili uzrast;
- Da se svim građanima, bez obzira na njihove fizičke sposobnosti, senzorne i intelektualne karakteristike ili uzrast, pruže jednake mogućnosti za korišćenje svih javnih objekata u Gradu Novom Sadu pod ravnopravnim uslovima;
- Da se omogući ravnopravan pristup javnim informacijama, komunikacijama i uslugama za sve građane, bez diskriminacije po osnovu njihovih sposobnosti ili znanja.

Ovi opšti ciljevi dalje su razrađeni u strateške ciljeve, zadatke i aktivnosti. Osim toga, obezbeđena su odgovarajuća sredstva, kao i metode i tehnike za praćenje i procenu uspešnosti sprovođenja strategije.

Kada je nacrt Strategije pristupačnosti završen, građani i javnost uopšte dobili su priliku da vide tekst Strategije pre njenog zvaničnog usvajanja od strane Skupštine Grada.

Strategija pristupačnosti zvanično je usvojena od strane Skupštine Grada Novog Sada 30. marta 2012. godine, i pokriva period od 7 godina (od 2012. do 2018.).

Imajući u vidu definisane ciljeve, sprovođenje Strategije danas predstavlja izazov za Grad, kao i priliku da utiče na "uzrok" problema i da se naprave trajne promene u oblasti pristupačnosti.

Autor:

Miodrag Počuć

6.3 Dunavski Park

Usvajanjem Strategije pristupačnosti za 2012-2018., Skupština Grada Novog Sada donela je odluku da nastavi svoje aktivnosti za stvaranje pristupačnog okruženja. Između ostalog, Strategija predviđa da se tokom radova na rekonstrukciji postojećeg javnog prostora u gradu mora obezbediti pristupačnost za sve potencijalne korisnike tog prostora. S obzirom na to da je značajan deo tehničke dokumentacije završen u prethodnoj fazi (pre nego što je Strategija usvojena), ovo zahteva preliminarnu kontrolu tih projekata i njihovu modifikaciju kako bi se sprečilo stvaranje novih prepreka u javnom prostoru.

Sredinom 2012.godine, lokalno Javno preduzeće za izgradnju grada, koje je zaduženo za većinu gradskih investicija, izvršilo je rekonstrukciju Dunavskog parka, u centru grada. Predstavnik Zavoda za zaštitu spomenika kulture, budući da je park zaštićen, bio je zadužen za izdavanje dozvola za početak radova. Međutim, pre izdavanja dozvole, oni su hteli da se uvere da je predloženi projekat, pored svih drugih kriterijuma, obezbedio adekvatan nivo pristupačnosti za sve građane, u skladu sa nedavno usvojenom Strategijom pristupačnosti. Tražili su savet od Lokalnog tima za pristupačnost.

Fotografije: Pre: Početni izgled ulaza u Dunavski park (©RudićPočuć,2012.)

Uvidom u ranije pripremljenu tehničku dokumentaciju za rekonstrukciju Dunavskog parka, članovi Tima za pristupačnost Grada Novog Sada primetili su da predloženo rešenje nije bilo adekvatno, da se neki standardi ne poštuju i da kriterijumi pristupačnosti i Dizajna za sve nisu bili zadovoljeni. Da se takav projekat realizuje, postojao bi ozbiljan rizik od naknadnih žalbi, ili čak tužbi građana. Takođe je veoma verovatno da bi bila neophodna nova rekonstrukcija, što bi zahtevalo dodatna sredstva.

Imajući sve to u vidu, i da bi se obezbedila veća pristupačnost Dunavskog parka, umesto izvođenja planiranih radova, od Zavoda za izgradnju grada zatraženo je da izmeni postojeću projektnu dokumentaciju, uzimajući u obzir potrebe svih građana.

Fotografija: Radovi na rekonstrukciji ulaza u Dunavski park (© Rudić Počuč, 2012)

Fotografija: Ulaz u Dunavski park danas (© Rudić Počuč, 2012)

Nakon izmene/dopune projektne dokumentacije i dobijanja potrebnih dozvola, počelo se s izvođenjem radova na terenu. Izgrađena je nova staza koja spaja park, sa postepenim nagibom, upotrebom odgovarajućih materijala, sa rukohvatima i osvetljenjem.

Rekonstrukcija ulaza u park predstavlja pozitivan primer korišćenja Gradske strategije pristupačnosti i modifikacije projektne dokumentacije koja je već bila završena, a na koju se uticalo na ispravan način. Pojedine gradske strukture prepoznale su problem i bile su svesne sa kojim ljudima treba da stupe u kontakt. Rešenje je pronađeno zahvaljujući saradnji brojnih javnih preduzeća sa Timom za pristupačnost.

Međutim, revizija svih tekućih projekata i mogućih modifikacija onih koji nisu u skladu sa kriterijumima Dizajna za sve i dalje predstavljaju izazov za Grad jer još uvek ne postoji jasan i efikasan model za njihovu kontrolu.

Autorka:

Bojana Rudić Počuč

6.4 Proces dizajniranja za sve

Fotografija: Zgrada NAC ne samo da je održiva zbog smanjene potrošnje energije već i zbog toga što je svi mogu koristiti. (© Philippe Van Gelooven, 2013)

Tehnički podaci:

Projekat: Novi administrativni centar (NAC) za opštinske službe, socijalne službe, biblioteku, policiju, okružni sud, akademiju umetnosti i muzike, Crveni krst i bistro.

Zgrada NAC smatra se najodrživijom administrativnom zgradom u Flandriji.

Lokacija: Belgija, 3530 Houthalen-Helchteren (preuređenje starog rudnika).

Projektni & građevniski tim: Holistic Architecture 5015, Arcadis, Cordeel, Creandoi Kumpen.

Savetodavne usluge iz oblasti pristupačnosti: Toegankelijkheidsbureau vzw (TGB), Kermt–Belgija.

TGB je u preliminarnoj fazi zamoljen od strane opštine da se pridruži timu za izgradnju. Opština je takođe dala zvaničan mandat da jedan predstavnik "saveta korisnika" prati projekat izgradnje. Uključena su 3 stručnjaka za pristupačnost TGB-a: stručnjak za mobilnost, arhitekta i dizajner proizvoda.

O planovima se diskutovalo nekoliko puta sa dizajnerom (dizajnerima), predstavnikom zajednice i, veoma važno, vođom projekta u fazi izgradnje. Proces održavanja više sastanaka sa svim različitim zainteresovanim stranama bio je jedan od ključnih faktora za uspeh. Pošto je idejni projekat već bio na raspolaganju, dizajneri su se plašili da će koncept i dizajn njihove arhitekture pretrpeti negativan uticaj konsultanata za pristupačnost - jedan od izazova za konsultante za pristupačnost stoga je bio kako da se odgovori arhitekturi.

Na primer: kako da postignemo da vrata na toaletu budu vidljiva (posebno za ljude sa oštećenjima vida) ukoliko dizajner želi vrata koja su gotovo nevidljiva?

Jednostavno tako što će se postaviti jedino crvena ručka na vratima na širu drvenu prugu, u kombinaciji sa stilizovanom signalizacijom.

Fotografija: Nekoliko jednostavnih dodataka čine da vrata postanu prepoznatljiva kao ulaz u toalet na estetski način. (© TGB, 2013)

Fotografija: Stepene su opremljene dvostrukim neprekidnim rukohvatom i odgovarajućim osvetljenjem. Kontrastne boje i taktilna obeležja privlače pažnju na stepenice. (© TGB, 2013)

Zbog holističkog pristupa, poboljšanja predložena od strane dizajnera bilo je prilično lako uneti. Kroz proces, arhitekte su saznale da je Dizajn za sve takođe deo holističkog pristupa i mora se uvesti u fazi koncepta.

Pre i tokom faze izgradnje, razmatrani su svi detalji završne obrade, sve tehničke specifikacije za pristupačnost predmeta (kao što su liftovi, rukohvati...) morale su da budu odobrene od strane TGB-a pre nego što su odobreni. Održano je nekoliko sastanaka na licu mesta sa vođom projekta i izvođačem radova da bi se napravile korekcije u vremenu ako je potrebno (na primer, bilo je reči o tačnom postavljanju rukohvata sa izvođačem sanitarnih radova).

Faza isporuke objekta: obavljena je konačna inspekcija sa Savetom korisnika i vođom projekta iz faze izgradnje. Predlog za nekoliko malih prilagođavanja odobren je od strane opštine i neophodna prilagođavanja će uslediti. Uprkos temeljnim smernicama tokom celog procesa projektovanja i izgradnje, i dalje je teško osigurati primenu filozofije Dizajna za sve.

Na primer: tokom faze izgradnje, tehnička prostorija na krovu odjednom je postala turistički vidikovac ali liftovi nisu išli do krova. Stoga je pogled sa vidikovca prebačen zahvaljujući veb kameri na veliki ekran na nižem spratu koji je pristupačan.

Karakteristike Dizajna za sve – nekoliko primera

Pristupačnost za javnost i zaposlene - u skladu sa Zakonom o pristupačnosti, u Belgiji samo javni prostori moraju biti pristupačni. U ovoj zgradi ljudi sa oštećenjima takođe lako mogu da se zaposle.

Pristupačni toaleti - Pristupačni toaleti obezbeđeni su u svim toaletima, kako za dame tako i za muškarce. U nekim slučajevima postoje samo pristupačni toaleti i koriste ih svi.

Kretanje - Sva glavna ulazna vrata otvaraju se automatski. Unutrašnjim vratima na putanjama po kojima se kreću ljudi može se automatski upravljati pritiskom na dugme. Liftovi su većih dimenzija od zakonski propisanih, tako da je okretanje za 360° u liftu lako izvodljivo. Stepenice su sa rukohvatima sa obe strane i drugi niže postavljeni rukohvati su takođe dostupni.

Bezbednost & evakuacija - Sva stepeništa imaju stolice za evakuaciju lica sa smanjenom pokretljivošću. Obuka o upotrebi ovih stolica organizovana je tokom protivpožarnih vežbi.

Pultovi, šalteri i prostorije za sastanke - Svi pultovi i šalteri dizajnirani su tako da im se može pristupiti i da se mogu koristiti s obe strane, i od strane osoblja i od strane klijenata. Svaki pult ima indukcionu petlju.

Akustika - Posebna pažnja posvećena je akustici cele zgrade. Foaje je veliki, otvoreni prostor dvostruke visine, ali prilikom ulaska, zvuci u foajeu su prigušeni.

Fotografija: Foaje je prostran, ali materijali koji su odabrani sa posebnom pažnjom na akustiku i upotrebljivost za sve daju prostoru doživljaj salona: svi su dobrodošli. (© TGB, 2013)

Autori:

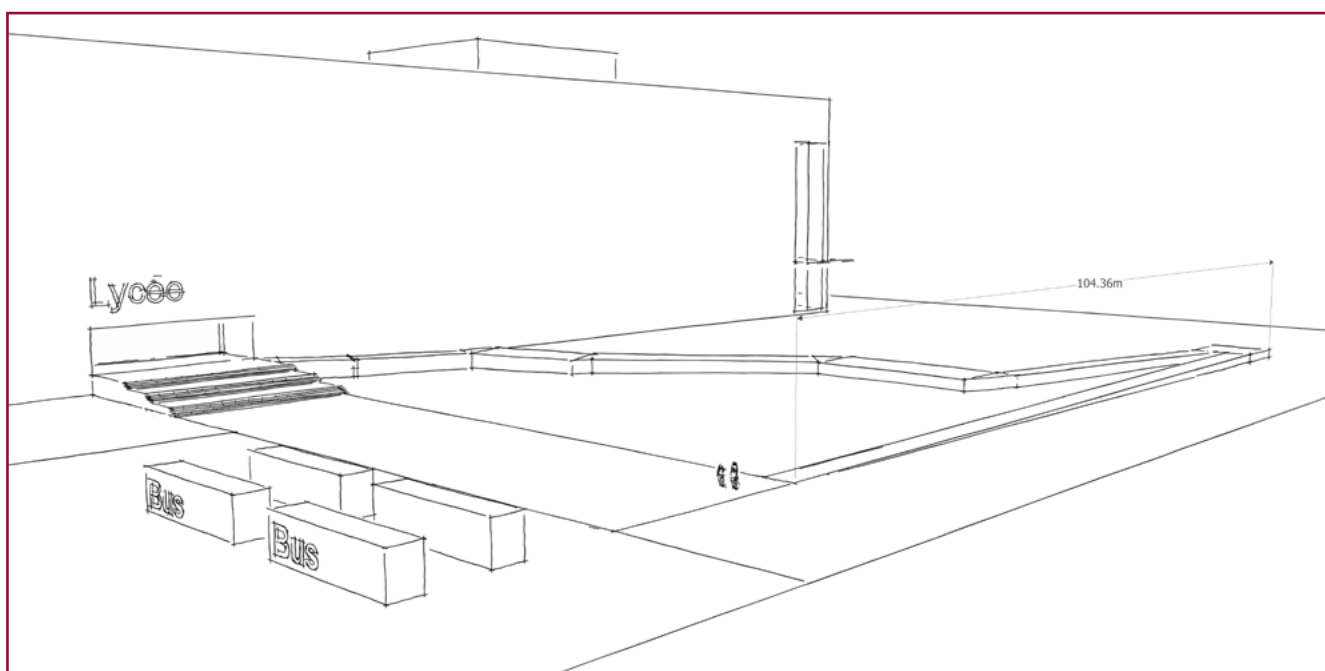
Caroline Delveaux & Marcel Wijnker Kancelarija za pristupačnost
(Toegankelijkheidsbureau vzw)

6.5 Savetodavac treba da bude uključen u ranim fazama projekta

Dobro je poznata situacija u kojoj se savetodavac za Dizajn za sve uključuje prekasno u građevinski projekat i njegova misija je da proceni projekat u pogledu pristupačnosti pre konačnog puštanja u opticaj.

Problemi su brojni:

- Savetodavac nije deo inicijalnog tima, on se doživljava kao spoljašnji kontrolor ili supervizor. Ova situacija mu u startu daje negativnu ulogu. Ovo od njega iziskuje još više takta kada ukazuje na probleme u postojećem projektu.
- Mnogo napora je uloženo da se dostigne trenutna faza projekta. Neće biti usvojene nikakve veće izmene, čak i ako su greške očigledne. Fini izgovori jednostavni su i teško je suprotstaviti im se; Radikalne izmene ne mogu da se sprovedu zbog finansijskih i vremenskih razloga.
- Dizajn za sve je uzet u obzir, ali nedostatak stvarne nadležnosti u ovoj oblasti doveo je do rešenja koja su zakonski ispravna, ali i diskriminatorna i teška za korišćenje u svakodnevnim situacijama.
- Modifikacije koje su prihvaćene kao nužno kompromisna rešenja, ne uklapaju se dobro u globalni projekat i ne odgovaraju potrebama svih korisnika. Ovo na kraju dovodi do frustracije partnera.

Slika: Deset puta duža staza za studente s invaliditetom (Adaph, 2007)

Studija slučaja: Škola

Studenti stižu autobusima. Oni treba da hodaju samo 25m do ulaza u školu. Rukovodioci projekta ponosno objašnjavaju da su uspeli da uključe lepu stazu sa nagibom od samo 1% za korisnike invalidskih kolica kako bi se izbeglo petnaest stepenika na ulazu u zgradu. Savetodavac za Dizajn za sve ima problema da objasni da nije fer da student s invaliditetom mora da hoda ili vozi kolica skoro 250m da bi ušao u školu, po svim vremenskim uslovima, kiši ili snegu.

Ovaj poslednji argument ubedio je rukovodioce projekta da dodaju skupi lift na ulazu u školu.

Autor:

France Rolland

6.6 Pristup Dizajn za sve u izradi Sveobuhvatnih planova portugalskih opština za rešenja u oblasti pristupačnosti (MIASP)

ProAsolutions.pt – d.o.o. ima bogato iskustvo kao konsultantska firma u primeni pristupa Dizajn za sve u izradi "Sveobuhvatnih planova portugalskih opština za rešenja u oblasti pristupačnosti (MIASP)". Tako smo predstavili najnovija dostignuća u Portugalu sa stanovišta iznetog u poglavlju 4 "Faktori uspešnosti – Šta dobar savetodavac mora da vam pruži".

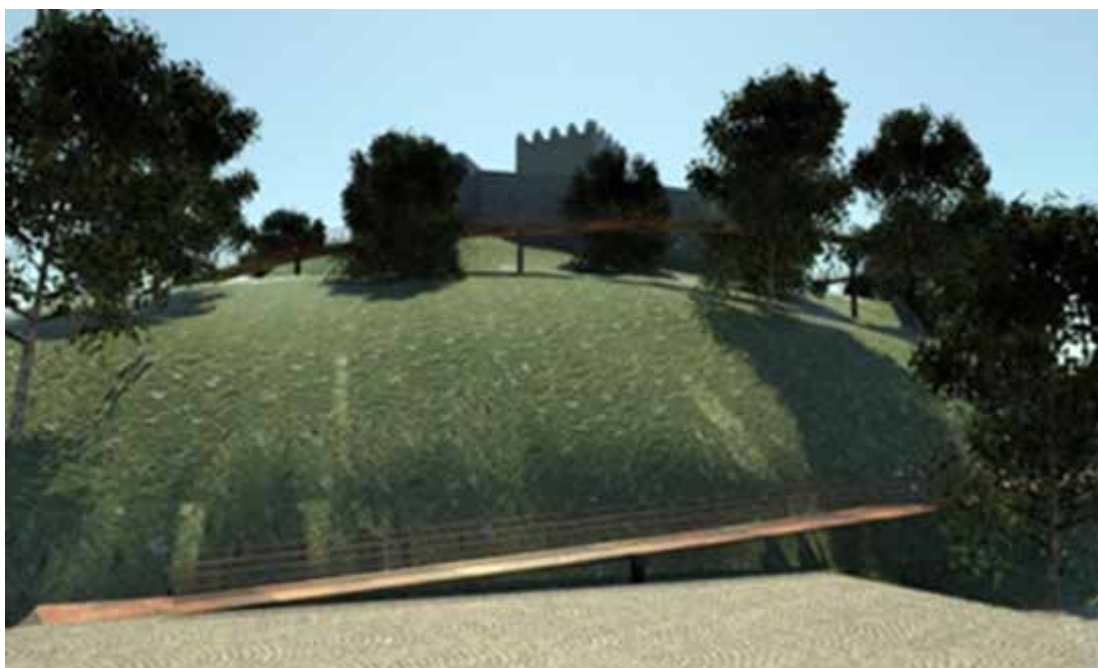
Zahvaljujući savetu po pristupu Dizajn za sve, došlo je do promene mentaliteta kod portugalskih donosilaca odluka na opštinskom nivou u vezi sa pristupom razvoju MIASP pošto ne bi trebalo da budu svedeni na otklanjanje arhitektonskih prepreka za osobe sa fizičkim invaliditetom, već treba da pripreme opštine da postanu pristupačne za sve, uzimajući u obzir ljudsku raznolikost i njihove različite potrebe. Spoznaja da pristup Dizajn za sve može dovesti do značajnih poboljšanja za dobrobit građana povećalo je posvećenost donosilaca odluka.

Kao savetodavci, morali smo da znamo da li su organizacione strukture koje rade na pitanjima pristupačnosti u opštinama već postojale. Opština Lousã ima ombudsmana za osobe sa invaliditetom, a opština Viana do Castelo "Gradsku zdravstvenu ordinaciju". Ove strukture bile su uključene u koordinaciju MIASP-a i osiguravaju njegov kontinuitet. Iako su iskusni u pitanjima pristupačnosti, nedostaju im znanja specifična za Dizajn za sve. Uz obuku i alatke za upravljanje mogu da podrže sprovođenje MIASP-a na efikasniji način zahvaljujući svom lokalnom znanju i uticaju. Opština São Brás de Alportel nije imala nikakvu strukturu, tako da smo preporučili da se odredi menadžer koji će voditi "Radnu grupu" koja uključuje relevantna opštinska odeljenja i spoljne aktere zainteresovane za ovu oblast.

Proasolutions.pt ohrabrila je opštine da se pridruže međunarodnoj mreži kako bi dobile i podelile znanje o Dizajnu za sve/Univerzalnom dizajnu sa drugim opštinama. Opštine Seia i Penedono pridružile su se "Mreži za izuzetnost: gradovi za sve". Pošto je učešće građana važno pitanje, bilo je važno da se garantuje da tim procesom upravlja nezavisna organizacija kako bi se osiguralo da društveni podaci ne potpadnu pod uticaj politike ili struke. Stoga smo stupili u partnerstvo sa Univerzitetom u Portu.

ProAsolutions.pt najviše je tehničko telo odgovorno za MIASP. Alat za strateško planiranje omogućava planiranje akcija sa tačke gledišta Dizajna za sve, uzimajući u obzir saobraćajnice, javne objekte, prevoz, komunikacije i pristupačnost Veba.

Važno je biti svestan specifičnih potreba opštine. Opštine koje imaju razvijen sektor turizma kao Viana do Castelo, Penedono, Masedo de Kavaleiros, Lousã i Penakova, razvile su "Sektorske planove za pristupačni turizam" koji predlažu akcije koje osiguravaju da se sve karike u lancu turističke usluge budu dizajnirane za sve. Celorico de Basto i Lousã, zbog njihove kulturne i prirodne baštine, pripremile su specifične projekte Dizajna za sve.

Fotografija: Holistički arhitektonski projekat poboljšanja pristupačnosti za sve u oblasti kulturnog i prirodnog nasleđa koji koristi lako preinačiva rešenja – Opština Cabeceiras de Basto (© ProAsolutions.pt Lda, 2012)

Mi smo preporučivali obuku za najširi spektar opštinskih radnika, obezbeđujući kvalifikacije iz predmeta kao što su Dizajn za sve, pristupačnost i predstavljanje najboljih rešenja i studije slučaja. Za donosiocje odluka aktivnosti obuke bile su fokusirane na upravljanje i sprovođenje Dizajna za sve, na osnovu "EKP za organe uprave" (Aragall, Neumann & Sagrāmola, 2008) i takođe na pristupačnost i javne nabavke, na osnovu "Build for All – Reference Manual"- (Partneri Build for All 2007). Ovaj proces obuke bitan je za promovisanje Dizajna za sve u opštinskim procedurama i uslugama građanima i efikasnije upravljanje znanjem.

Optimizacija resursa od suštinskog je značaja u vreme finansijske krize. Savetodavac mora da pomogne opštinama da izdvoje, na optimalan način, ljudske, finansijske i materijalne resurse. Alat koji se može preporučiti opštinama jeste upotreba besplatnog GIS softvera koji se može koristiti bez licence, a koji omogućava upravljanje informacijama o pristupačnosti tako da opštine razumeju koje aktivnosti da preduzmu na rešavanju pitanja pristupačnosti sa intervencijama održavanja ili koja sredstva je potrebno investirati. Pošto Portugal koristi evropske fondove, savetodavac mora da podrži opštine da konkurišu za sredstva za finansiranje radova za primenu Dizajna za sve.

Pored ulaska u "Mreža za izuzetnost: gradovi za sve", koja daje opštinama mogućnost da komuniciraju i trguju svojim Dizajn za sve akcijama, još jedna komunikacijska i marketinška alatka jeste upotreba novih tehnologija. Alat (kao što je AWGis) razvijen je s ciljem da se omogući građanima da dobiju informacije o trenutnom stanju pristupačnosti u njihovom gradu, da znaju koje su akcije Dizajna za sve sprovedene, da daju doprinos u vezi sa potrebama poboljšanja Dizajna za sve, da pristupe veb forumu za razmenu informacija o pristupačnosti i ruting sistemima.

Fotografija: AWGis ruting sistem: proračunava i ukazuje u realnom vremenu najbolje rute za potrebe svake osobe uzimajući u obzir pristupačnost pomoću GPS, kao i stanje pristupačnosti javnih zgrada, turizma, opreme i javnog prevoza (© ProAsolutions.pt Lda, 2013)

Autori:

Rafael Montes & Nuno Peixoto

6.7 Podizanje svesti i posvećenosti Dizajnu za sve u sektoru kupatila

Nemačko udruženje sanitarija, grejanja i klimatizacije (Zentralverb and Sanitar, Heizung, Klima - ZVSHK) pokrenulo je niz inicijativa za svojih 50.000 članova u sektoru kupatila, kako bi ih senzibilisali za koncept Dizajna za sve i potrebne promene koje to povlači i ohrabrivao ih da ove promene primene u praksi. Ključni element za uspeh ovog projekta jeste uključivanje spoljnih konsultanata koji su dali teorijsku okosnicu i predstavili temu preduzećima na atraktivan i pristupačan način, pomažući im da razviju i testiraju ideje.

Oni su pružili istorijske i opšte informacije o Dizajnu za sve, ponudili izazov učlanjenim preduzećima da se porede sa svojim konkurentima, inspirisali ih da razmišljaju iz perspektive korisnika i podržavali ih u aktivnostima koje su usledile. Ovaj sveobuhvatni pristup odgovara kompanijama koji bi želele da koncept Dizajna za sve primenjuju na svakom koraku - od konsultacija, planiranja i instalacije do održavanja i poboljšanja na licu mesta.

Fotografija: Amblem nagrade ZVSHK, (© ZVSHK 2013)

U središtu projekta je međunarodno strukovno takmičenje, nagrada ZVSHK-a za proizvode "Kupatilo Dizajnirano za sve". Tim spoljnih konsultanata doprineo je svojim iskustvom u sledećim oblastima:

Pružanje informacija – objašnjavanje prednosti za potrošača, ali i ističući prednosti za struku

- Definisanje kriterijuma Dizajna za sve za takmičenje koji su specifični za ovaj sektor
- Objašnjavanje teme na lako razumljiv način, koristeći jasne primere i objašnjenja
- Predstavljanje kriterijuma i diskusija o njima na radionicama, uz dodatnu korist učenja o uspešnoj primeni Dizajna za sve u drugim sektorima
- Članci i intervjui u publikacijama ZVSHK-a.

Omogućavanje izazova – fokus na korisnika u procesu izrade osnovni je cilj takmičenja

- Stvaranje koncepta takmičenja i organizovanje postupka za prijavljivanje
- Umrežavanje i kontaktiranje potencijalnih učesnika, uključujući štampu i međunarodne platforme
- Imenovanje članova preliminarne žirija i glavnog međunarodnog žirija
- Facilitiranje sednica žirija, prisustvo na ceremoniji dodele nagrada.

Davanje inspiracije – projekti sa spoljnim partnerima pokazuju kako Dizajn za sve može da postane koristan i atraktivan faktor diferencijacije

- Stvaranje koncepta i vođenje radionice Generationenwechsel (smena generacija–Kupatila budućnosti) na Univerzitetu umetnosti u Berlinu, UdK
- Objavljivanje rezultata u publikaciji, člancima i razgovorima, i tokom edukativnih sesija za struku
- Koncepti facilitiranja istraživačkim projektom Badlabor 2030 (Kupatilo laboratorija 2030) na Visokoj školi za umetnost i dizajn u Ofenbahu, HFG
- Prisustvo, razgovori i prezentacije na svetskom sajmu kupatila ISH 2015.

Pružanje podrške – komunikacija o svrsi povećane aktivnosti Dizajn za sve i pružanje stručne podrške članovima udruženja ZVSHK-a

- Osmišljavanje koncepta i vođenje obuke i savetodavnih sesija za proces strateškog odlučivanja i razvoja (uključujući Dizajn za sve, podizanje svesti, i uključivanje korisnika).

Zaključak: Doprinos spoljnih eksperata obogaćuje veštine i kompetencije ZVSHK-a u specifičnim oblastima. Teme su razmatrane na visoko profesionalnom nivou, ali su predstavljene na pristupačan i zanimljiv način. Umrežavanje aktivnosti eksperata predstavlja dodatni bonus - oni su komunicirali o aktivnostima, prilazili preduzećima i doprli do donosilaca odluka i članova žirija. Takmičenje i aktivnosti u vezi s njim bili su uspešni, privuklo je 55 međunarodnih učesnika/ca, i bili su veoma pozitivno primljeni u celom sektoru kupatila. ZVSHK planira još jedan konkurs za dodelu nagrada na ISH 2015, koji će se nadovezati na ove aktivnosti.

Fotografija: Žiri i dobitnici nagrada ISH 2013. U Frankfurtu (© ZVSHK 2013)

Autori:

Mathias Knigge (grauwert / EDAD) i
Matthias Thiel (ZVSHK)

6.8 Dizajn za sve u stambenom okruženju: savetodavne usluge u ambijentu pokretne izložbe

Godine 2009. Zanatska komora u Minsteru, Nemačka, zajedno sa deset partnera, inicirala je projekat INTERREG IVA "Wohnen im Wandel" ("Stanovanje u tranziciji"). Njen cilj bio je da se prikupe i šire informacije o udobnom i pristupačnom životu, u vezi sa konceptom "Dizajn za sve", u pozadini demografskih promena u Evropi.

Slika: Logo projekta 'Wohnen im Wandel' (usvojena je nemačka verzija) (© S.Kesting, 2012.)

Pozvani su ljudi svih uzrasta i zanatlije iz relevantnih struka koristeći niz instrumenata i medija. Jedan od instrumenata bio je pokretna izložba koja se sastojala od 13 rolo panoa. Obično ih prati savetodavac ili konsultant i niz informativnih brošura. Ovaj članak pokušava da pruži kratak uvid u iskustvo savetodavnog rada od 2010 do 2013. godine.

Izložbu besplatno mogu da koriste lokalni ili regionalni organi ili preduzeća da podrže sajamske prodajne aktivnosti ili informativne dane. Svi panoi mogu se lako transportovati u prtljažniku automobila i njihovo postavljanje ne traje više od 30 minuta.

Takođe, postavka od šest panoa sa zajedničkim naslovom, koja prikazuje osobe starosti od 28 do 74 godine, osmišljena je da bi se proširila potencijalna ciljna grupa na koju se odnose pitanja pristupačnosti i da prenose ideju da se "Dizajn za sve" ne odnosi samo na starost i invalidnost, već donosi korist za ljude u svim životnim situacijama.

Ostalih šest informacionih celina prikazuju crteže virtuelne sobe u imaginarnom privatnom stambenom okruženju. Ključne tačke za pristupačno stanovanje identifikovane su i preporučene su osnovna rešenja koja su lako izvodljiva, kako bi se povećala pristupačnost i komfor.

Prvobitna verzija ažurirana je 2013. godine dodatnim panoima koji pokazuju načine da se kombinuju modifikacije u domenu pristupačnosti sa izmenama u cilju energetske efikasnosti.

Posetioци izložbe dolaze ili iz radoznalosti, ili sa konkretnim pitanjima o stvarnim situacijama u njihovom društvenom ili izgrađenom okruženju, u zavisnosti od toga koliko je javnost obaveštena o događaju. Savetodavac koji prati izložbu u neposrednom je kontaktu sa posetiocima, od kojih je većina lokalno stanovništvo u starijim godinama (60% su stariji od 60 godina).

Važan faktor uspešnosti izložbe jeste njena sposobnost da objasni prednosti "Dizajna za sve" a da ne skilzne u tematiku proizvoda namenjenih starijima ili osobama s invaliditetom. Uspešan savet opisuje "Dizajn za sve" rešenja kao trendove, poželjne i ostvarljive, i pokušava da pronade proizvode ili rešenja koji su već u upotrebi u okruženju kupca. Trendi pristupačni tuševi, nagrađivani proizvodi ili koncept smartfon-aplikacija mogu da se koriste kao primeri laki za razumevanje.

Fotografija: Savetodavni razgovor na pokretnoj izložbi "Wohnen im Wandel" u MSLO Štedionici, ekspozitura Hilstrup, februar 2012. Konsultant g.Wilken (Štedionica - levo) sa klijentima (© Kesting 2012)

Međutim, ako se izložba ostavi bez savetodavaca ili konsultanata ili je servisira samo neobučeno osoblje izlagača, posetioci generalno ostanu uskraćeni za vrednost izložbe, pošto se dovode njen sadržaj u vezu samo sa invalidnošću. Niko od posetilaca neće osećati da ima veze sa tim pitanjima.

Obučen savetodavac potreban je da objasni i ubedi posetioca u holistički pristup "Dizajna za sve" i u ličnu korist ne samo za posetioca već i sve njegove srodnike ili druge potencijalne korisnike. Od suštinskog je značaja za prihvatanje i razumevanje "Dizajna za sve", da se usmeno objašnjava i to iznova i iznova.

Govoreći o fizičkim promenama na zgradi, važno je reći da nema potrebe da se svaka prostorija priprema za potencijalno smanjenje sposobnosti u budućnosti. Pristupačnost i "Dizajn za sve" počinju u glavi, a ne sa dizalicom u kupatilu.

Važnije je da se iskoristi prilika, na primer nekog planiranog renoviranja ili adaptacije radi energetske efikasnosti da se zgrada pripremi za laka, brza i jeftina prilagođavanja u cilju "pune pristupačnosti" kad god to postane potrebno u budućnosti, a da se dobrobit od povećane udobnosti rešenja koje donosi "Dizajn za sve" koristi sada.

Korišćenjem raspoloživih proizvoda, savetodavac može da pokaže jednostavnost, korisnost i nenametljivost mnogih rešenja i tako smanji barijeru u glavi kupca da sa zadovoljstvom redizajnira ili prilagodi svoje okruženje.

Obično neki posetioci su upravo u dilemi sa srodnikom kome je, po povratku iz bolnice, u narednim danima ili nedeljama, potrebna nega u kući. Potreban je brz savet i često treba da se urade privremene izmene. Takve situacije ne mogu da budu rešene u toku izložbe. Savetodavac bi samo mogao da pomene neke opšte opcije i uputi posetioca da se javi javnoj službi za pomoć, gde se može ugovoriti kućna poseta i dalja pomoć.

Mlađi posetioci (preko 30 odnosno 40 godina) obično traže konkretne preporuke za roditelje ili druge srodnike, ali odbijaju da prihvate rešenja koja nudi "Dizajn za sve" kao dobrobit za sopstveni život. Do sada, izložba nije uspela da dopre do ove potencijalne ciljne grupe. Čak bi se i stariji ljudi, u svojim 60-im godinama, udaljavali uz tipičan komentar "... nismo još toliko stari, hvala". Drugi pristupi za komunikaciju o koristima kroz prikaz dizajna, posebno kod mlađih ljudi, treba još da se razviju. U međuvremenu posao savetodavca jeste da stupi u kontakt sa tim ljudima, i da pokuša da izađe na kraj sa njihovim nerazumevanjem.

Na kraju razgovora, kupci obično traže informacije koje mogu da ponesu i imena niza potencijalnih planera ili specijalizovanih majstora koji mogu da razviju predložene ideje u stvarna životna rešenja. Savetodavac tada može da im obezbedi štampanu brošuru i preporuči internet stranicu www.wohnen-im-wandel.de, koji ima bazu podataka sa lokalnim stručnjacima i dodatne informacije o finansijskoj podršci i važećim standardima. Pružanje ovih dopunskih informacija od suštinskog je značaja za uspešan ishod savetovanja, međutim, većina posetilaca starijih od 70 godina kažu da ne bi koristili internet.

Pokretna izložba pokazala se uspešnom kao sredstvo informisanja i stupanja u kontakt sa ljudima. Prikazane sobe mogu da podrže i dopune lične savete, a likovi izazivaju zanimljivu i plodnu diskusiju. Ali na kraju je do savetodavca da oživi informacije. Samo kroz dobre savete ljudi su uvereni da rešenja koja nudi "Dizajn za sve" donose održivu dobrobit za njih i da će im povećati kvalitet života, bez obzira na njihov uzrast.

Autor:

Simon Kesting, Designer, PgDip

Nema hodnika i svaka jedinica ima dvostruki pristup da bi se olakšalo kretanje unutar kuće. Postoji niz tipova vrata, s tim što se preporučuju klizna.

Fotografija: LA CASA AGEVOLE, garderoba. (© Fabrizio Vescovo)

Fotografija: LA CASA AGEVOLE, malo kupatilo. (© Fabrizio Vescovo)

Sve jedinice su dizajnirane i opremljene na jednostavan, ali funkcionalan način, koristeći standardne elemente, a ne neke namenjene određenoj grupi korisnika. Uverenje da je za mobilnost neophodan veliki prostor za korisnike invalidskih kolica može da dovede do prevelikih dimenzija vrata, hodnika, predsoblja, kupatila, toaleta i kuhinje, što smanjuje veličinu spavaće sobe i dnevnog boravka.

Ipak, ako posmatramo dimenzije i kretanje invalidskih kolica, shvatamo da se deo podnog prostora može obezbediti za okretanje i približavanje nameštaju sa slobodnim prostorom od 70cm od poda. Mnoga rešenja i ideje Kuće pogodne za življenje zasnovane su na ovoj jednostavnoj spoznaji.

Posebno raspored dvaju kupatila, obično dizajniranih tako da odgovaraju specifičnim potrebama korisnika, pokazuje da je sa smanjenim dimenzijama i dalje moguće postići prostor upotrebljivi za širok spektar korisnika. Smatra se da funkcionisanje i inkluzivna priroda ovog eksperimentalnog stana osnažuju pristup univerzalnog dizajna.

Komponente kao što su vrata, armatura u kupatilu, tehnička pomagala i oprema, izabrane su iz standardne ponude. Zahvaljujući preciznom dizajnu, izbegavajući izbor posebnih komponenti i opreme, koji smanjuju prostor i izbegavanjem složenih tehnologija moguće je postići stan sa visokim stepenom upotrebljivosti, što rezultira smanjenjem troškova.

Zahvaljujući ovim karakteristikama Kuća pogodna za življenje predstavlja alatku za obuku za polaznike postdiplomskog kursa u "Dizajniranje za sve bez prepreka", koji je pokrenut 1992. godine, na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta "La Sapienza" u Rimu. Projekat obuke osmislio je i njime rukovodi arhitekta Fabrizio Vescovo. U timu predavača nalaze se i neki od vodećih stručnjaka u oblasti pristupačnosti koji imaju u vidu međunarodne prilike.

Autor:

Daniela Orlandi, arhitekta

6.10 NIDONDOLO - igra i sredstvo za rehabilitaciju – SVE u jednom

Dizajnerka Mitzi Bollani – proizvođač LEURA D.O.O.

Nidondolo je dobrodošla igra kretanja, pogodna za decu svih uzrasta, kao i za odrasle. To je konkretan primer proizvoda "Dizajna za sve", koji je naručilo Udruženje ASBI (Udruženje spine bifide Italije), jer njihova deca nisu mogla samostalno da se igraju na javnim igralištima i nijedna kompanija nije imala odgovarajuće igre na tržištu.

Učešće zainteresovanih strana: Mitzi Bollani se suočila s izazovom da radi sa malom radnom grupom dece sa spinom bifidom, da dizajnira projekat. Igra je trebalo da obezbedi uzbuđenje i brzinu i da je s lakoćom koriste deca ograničenih aktivnosti bez pomoći odraslih.

Nidondolo izgleda kao velika činija, gnezdo u biti, koje se rotira, uvija, okreće i ljulja, sa najmanjim pokretom onoga ko ga koristi. Ime joj potiče od kombinacije dveju italijanskih reči: Nido = 'gnezdo' i Dondolo = 'ljuljaška'. Deca sama mogu da ulaze u nju, da padnu unutra, puze četvoronoške i igraju se u njoj ležeći, sedeći...

Fotografije: Nidondolo u parku Galleana – Pjaćenca – Italija i dizajnerka Mitzi Bollani u razgovoru s decom kako bi prikupila njihova mišljenja, (© Arch. Mitzi Bollani – Maj 2007.)

Fotografija: Nidondolo u parku Galleana – Pjaćenca, Italija – sa devojčicom sa autizmom, koja se dobro integrisala u grupu za igru. (© Arch. Mitzi Bollani – Maj 2007.)

PRISTUP ZA SVE a ne samo za decu ograničenih aktivnosti. Nidondolo je nova igra koja koristi različite mogućnosti i stoga privlači decu, olakšava njihovu integraciju i grupnu igru.

Nidondolo nediskriminiše u svom konceptu: dete s invaliditetom, sedeći ili ležeći u Nidondolu, izgleda kao bilo koje drugo dete. Nidondolo je testiran na težinu od 500 kg i okreće se lako i brzo, čak i kada je pun. Ovaj aspekt iznenadio je decu i dopao im se, posle testiranja prototipa, izjavila su:

"Sada MI brinemo o drugima!"

UPOTREBLJIV ZA SVE: Nidondolo podstiče pravilan psihomotorni razvoj deteta jer razvija "propriocepciju": sposobnost našeg tela da percipira sebe u odnosu na spoljni svet. To je takođe izazov jer omogućava da se 25 ili više dece bezbedno zajedno igraju u isto vreme u veoma malom prostoru (400 x 400 cm, po dimenzijama jednak nekoj sobi).

Postoji vrlo malo igara pokretom za bebe ispod godinu dana i manji model Nidondolo, prečnika 80 cm, postaje važno sredstvo za podizanje svesti o telu, koordinaciji i reagovanju.

Fotografije: Nidondolo u parku Sasso Marconi – Bolonja - Italija – godišnji kongres Udruženja ASBI spina bifide Italije, (© Arh. Mitzi Bollani – Maj 2006.)

Testiran i korišćen u dečijoj neuropsihijatriji, manji model Nidondola korisno je terapeutsko sredstvo, zahvaljujući svom kretanju u tri pravca, rotaciji, uvijanju i ljuljanju.

U bolnicama, igra zadovoljava potrebe mladih pacijenata, čak i najslabijih, jer ne zahteva fizički napor.

Fotografija: Nidondolo na pedijatrijskom odeljenju bolnice "Niguarda" u Milanu, 2012. godine, i dete na neuropsihijatrijskom odeljenju bolnice "Guglielmo da Saliceto" u Pjaćenci, 2009. godine (© Arh. Mitzi Bollani)

Isto tako, mogu ga koristiti i odrasli za funkcionalnu rehabilitaciju donjih ekstremiteta i kao sredstvo za trening u nekim sportovima kao što je ragbi.

Autor:
Mitzi Bollani

6.11 Adaptacija stambenog prostora malim građevinskim zahvatima

Ovaj slučaj odnosi se na delimičnu obnovu stana starog sveštenika, kako bi mu se omogućilo da pristupi toaletu, pošto je imao teškoća u korišćenju toaleta. Parohijska kuća nalazi se u okviru spomen kompleksa u istorijskom centru Milana. S godinama, glavni korisnik se suočava sa svakodnevnim teškoćama, naročito za samostalno kupanje, zbog njegovih problema sa kretanjem, zglobovima i koordinacijom. Glavni cilj za savetodavca bio je da se poboljša pristupačnost i upotrebljivost prostorije, kako bi se dobio toalet koji se lakše može upotrebljavati uočavati i održavati i koji pruža mogućnost većeg komfora i radovi izveli u relativno kratkom vremenu. Zahtev je bio da se izmeni kupatilo u skladu sa specifičnim potrebama sadašnjeg korisnika, istovremeno imajući u vidu da će stan da bude dat na korišćenje drugom svešteniku u budućnosti. U tom smislu, zatražen je dizajn "za sve", jer su izbori morali da imaju za cilj i funkcionalni i estetski rezultat, koji bi takođe trebalo da odgovara drugim korisnicima.

Fotografije: Početni izgled kupatila (© Isabella Tiziana Steffan, 2012.)

PROCES

Fondacija "Opera Aiuto Fraternalo", crkva u Milanu, stupila je u kontakt sa arhitektkinjom Isabellom Tiziana Steffan, evropskim ergonomom, iz Studija Steffan iz Milana, kao poznatom ekspertkinjom u oblasti Dizajna za sve, za projektovanje i nadzor radova. Institucija radi dugi niz godina u oblasti pomoći i zaštite sveštenika koji su stari ili bolesni. U takvim slučajevima, potrebno je obaviti preciznu procenu, uzimajući u obzir neke funkcionalne procene i postojeću tehnologiju. Najprimerenije rešenje za korisnika identifikovano je zahvaljujući preciznoj analizi problema i očekivanja sveštenika, ispitivanju njegovih lekara i fizioterapeuta, kao i reviziji zgrade i strukturnih karakteristika spomen kompleksa (za instalacije uopšte, a posebno da se izgradi tuš u nivou).

Fondacija "Onlus" (www.portale.siva.it) pomogla je u proceni pojedinih elemenata, među njima u tehnološkoj proceni poklopca toaleta. Tim je pokušao da postigne bolje korišćenje prostora, pogodniju opremu, neklizajući materijal i hromatske kontraste.

Fotografije: Kupatilo po završetku radova: doslednost materijala i boja, kao i nivo poda kod tuša, povećavaju korisnu površinu (© Isabella Tiziana Steffan, 2012.)

Da bi se postigao delotvoran rezultat za projekat, na osnovu realnih i konkretnih podataka, u takvim slučajevima najbolje je da se koriste različiti alati i metode procene: FAM (Funkcionalna procena mera) za posmatranje ponašanja i za globalnu funkcionalnu procenu; OTIPM model za procenu motoričkih i proceduralnih sposobnosti; Barthelov indeks (merenje aktivnosti svakodnevnog života u 10 stavki), koji, posebno u oblasti rehabilitacije, daje indikativnu ocenu sposobnosti pojedinca da jede, oblači se, obavlja ličnu higijenu, pere se, koristi toalet, itd. U drugim slučajevima, tim je koristio metodologiju ICF (Međunarodna klasifikacija funkcionisanja, invalidnosti i zdravlja) za procenu životne sredine u kojoj osoba živi i njegove uloge u definisanju situacije hendikepa. Trenutno, sveštenik koji živi u stanu je zadovoljan, posebno tušem, izgledom i prijatnošću životne sredine. Naručilac radova je zadovoljan, jer okolina nema "bolnički" izgled i stoga može da bude prihvatljiva i za buduće goste koji ne moraju imati ove specifične probleme.

U nekim slučajevima, bilo je moguće dobiti poreske olakšice. U stvari, tehnologija obično definisana terminom "Domotika" smatra se dodatnim resursom i podrškom za osobe sa fizičkim/motornim i senzornim invaliditetom u skladu sa Zakonom Regije Lombardija br. 23/99 (za promovisanje kupovine tehnoloških sredstava čiji je cilj da prošire sposobnosti osobe unapređenjem pristupačnosti domaćeg okruženja). Stoga Italijanska agencija za prihode pruža mogućnost pristupa poreskim olakšicama (zakonski dekret br. 201/2011, čl. 4)

Autor:

Isabella Tiziana Steffan

6.12 Berlin - Dizajn za sve u akciji

Fotografije: Berlin – Dizajn za sve – Pristupačni javni objekti i javni otvoreni prostor
(© Ingeborg Stude, 2013)

Dizajn za sve jeste ime koje postavlja novi standard u Berlinu. U ovo doba demografskih promena, dizajnirati za sve predstavlja društveni imperativ.

Berlin, dobitnik nagrade za pristupačnost Access Award za 2013. godinu, napredovao je u ovoj oblasti.

Izolovano izražavanje zabrinutosti zamenile su mreže. U radnim grupama postoji stalni dijalog između eksperata i pojedinaca sa njihovim fantastično različitim potrebama.

Izgradnja bez prepreka ne može da postoji bez osmišljavanja odgovarajućeg zakonskog okvira i regulative za njegovu primenu. Ali isto toliko su važne povratne informacije o toj regulativi, tumačenja, i pristup regulativi kao sveobuhvatnoj akciji. Priručnici Berlin – Dizajn za sve ([http://www.stadtentwicklung.berlin.de/bauen/barrierefreies_bauen/en/handbuch.](http://www.stadtentwicklung.berlin.de/bauen/barrierefreies_bauen/en/handbuch.shtml)

shtml) imali su odlučujuću ulogu, upravo zato što nude informacije, šire znanje i zalažu se za doslednu primenu regulative za izgradnju bez prepreka.

Izgradnja bez prepreka sada je neophodan cilj i preduslov za odobravanje ugovora od strane Savezne države Berlin, da bi se razvio "koncept bez prepreka" zasnovan na ovim smernicama.

Sada se otvaraju pitanja o tome ŠTA treba da se uradi, KO i KADA. Koncept će biti u stanju da oblikuje proces planiranja od najranijih faza. Zadatak se prati od začeca do detalja kroz različite faze procesa planiranja.

Ovo će promovisati dublje angažovanje na polju izgradnje bez prepreka. To će takođe zahtevati da se sve strane koje su uključene u projekte izgradnje bave ovim pitanjem i, kao rezultat, omogućiće im da uče.

Dizajn za sve danas zahteva sveobuhvatno, specijalizovano znanje koje se u najvećem delu ne dobija na koledžima ili univerzitetima.

Čak i danas, postoji nekoliko opcija za specijalizovane obuke u dizajnu bez prepreka. Pa ipak, već postoje visoko obučeni stručnjaci u ovoj oblasti.

Ovi pojedinci treba da budu uključeni u procese planiranja. Njihov doprinos može se koristiti na različite načine u zavisnosti od veličine, složenosti, odnosno težine projekata, koji mogu, na primer, obuhvatiti pitanja čuvanja istorijskog nasleđa.

Najvažnije je da se partneri u projektu okupe u najranijim fazama projektovanja.

Verujem da idealan proces planiranja uvek uključuje tim konsultanata. On bi se sastojao od tima planera, stručnjaka za Dizajn za sve iz menadžmenta i kancelarija za urbanizam (to jest, klijenti i izvođači radova), i stručnjaka iz grupa na koje dizajn najviše utiče, sa fokusom na određene oblike invaliditeta ili druge, za projekat specifične, potrebe. Međutim, kadrovski problemi mogu postaviti ozbiljna ograničenja u ovom procesu. Rezultat može da bude da se hitno potrebne konsultacije i inspekcija po opštinama obavljaju manje i ređe.

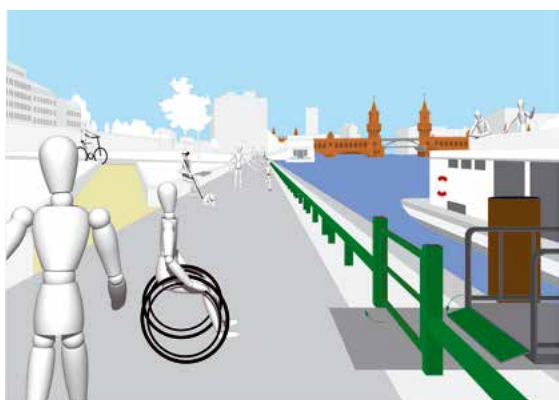
Upravljanje projektima bez specijalizovanog znanja može brzo da dovede do loših odluka ili lošeg kvaliteta. Saradnja između izvođača, projekatanta i konsultanata imaće značajan uticaj na to da li postoje uspešni rezultati ili ne. Ipak, u velikoj meri, uspešni rezultati zahtevaju izvođenje zaključaka na osnovu standarda gradnje i zakonskih propisa i njihovim uključivanjem u širi koncept dizajna, a ne samo puko poštovanje određenih parametara.

Opšti cilj treba da bude udruživanje snaga i pristup svakom specifičnom zadatku s maštom i empatijom za sve buduće korisnike. Novi nemački standardi DIN 18040 obezbeđuju prostor za kreativnost. Međutim, ovaj potencijal može se u potpunosti realizovati samo uz veliko i dobro utemeljeno znanje.

Izgradnja bez prepreka ne garantuje Dizajn za sve. Oprema, proizvodi i usluge isto su toliko bitni. Po mom mišljenju, najkritičniji problemi danas tiču se načina na koji gradovi obezbeđuju orijentaciju i informacije. Ove oblasti zahtevaju dalji razvoj.

Berlin je napravio korak ka ovoj budućnosti svojim projektom sistema orijentacija "m4guide". U koordinaciji sa drugim evropskim projektom, njegov cilj je da zadovolji potrebe slepih i starijih osoba za navigacijom dok se kreću pešice. Procesi razmišljanja u dizajnu treba da se sprovode i ocenjuju kao primer međusobne zavisnosti mreža.

Ostali problemi čekaju okrugli sto s temom "Turizam bez prepreka", forum pokrenut prošle godine kojim predsedava Stalni sekretar za izgradnju i stanovanje. Njihov cilj je da se popune preostale praznine.

Slike: Berlin - Dizajn za sve– Pristupačni javni objekti i otvoreni javni prostor, (© Ingeborg Stude, 2013)

Ko u Berlinu garantuje, na primer, da su Božićne pijace bez prepreka? Ko preuzima odgovornost da garantuje da su pristaništa za trajekte u potpunosti pristupačna? Problemi su izuzetno složeni. Ipak, omogućiti starijoj osobi samo da udobno sedi na trajektu i putuje kroz Berlin čini ovo vrednim i važnim ciljem.

Autor:
Ingeborg Stude

6.13 Radionica “eMpower u Luksemburgu – Opštine koje osposobljavaju građane”

Radionica “eMpower u Luksemburgu – Opštine koje osposobljavaju građane” održana je u Luksemburgu, od 9 do 14. maja 2013., u okviru programa Grundtvig Evropske Unije. Radionica je ilustrovala mogućnosti i potencijale za lokalne opštine da usvoje pristup Dizajna za sve u urbanom javnom prostoru, saobraćaju i na radnom mestu.

Ovo iskustvo i obuku vodio je Nacionalni centar Info-Handicap. Od 1993. godine, ovo lokalno udruženje bavi se promocijom politike pristupačnosti u Luksemburgu i radi na polju priznavanja prava osoba sa invaliditetom.

Prateći načela pristupa Dizajna za sve, Radionica je okupila radni i idejni tim koji se sastoji od ljudi različitih izazovnih profila. U tim su takođe uključena tri učesnika sa invaliditetom (jedan korisnik kolica, jedna gluva i jedna slepa osoba) koji su učestvovali u razmeni znanja i iskustava, kroz predstavljanje najboljih rešenja i na okruglim stolovima nakon njih. Njihovo učešće je garantovalo stalnu razmenu znanja i iskustava o pristupačnosti različitih prostora, s fokusom na ličnu tačku gledišta: oni su lično testirali upotrebljivost svih prostora i komunikacija. Štaviše, predstavljanje najboljih rešenja, zatim i okrugli stolovi, bili su prilika da se zajedno razmisli o različitim potrebama ljudi.

Fotografije: radnici u stolarskoj firmi i recepcija u Gradskoj službi za održavanje (© Lorenzo Lucchini, 2013)

Dva primera integracije osoba sa invaliditetom na tržište rada (koja posebno uključuje jednu slepu osobu i jednu osobu u invalidskim kolicima) prikazani su u sedištu službe za održavanje luksemburškog gradskog zelenila.

Poseta Šengenskom zamku i krstarenje po reci Mozel omogućilo je učesnicima da iz prve ruke iskuse dobre primere u domenu pristupačnog turizma.

Upotreba lokalnog i regionalnog javnog prevoza za svakodnevno kretanje ponudila je mogućnost da direktno testiraju pristupačnost železničkih i drumskih prevoznih sredstava i nekih primera dizajna i planiranja.

Fotografije: Tehnologija poboljšava mobilnost korisnika invalidskih kolica: kombi i autobus; pokretna rampa premošćuje jaz između perona i voza (© Lorenzo Lucchini, 2013)

Saradnja između opština i lokalnih udruženja predstavljena je tokom posete Luksemburškoj centralnoj stanici i železničkoj stanici Univerziteta Belval: učesnicima radionice mogli su da garantuju visok stepen pristupačnosti, uprkos konstatovanju nekih problema koji su primećeni u direktnom testiranju prostora i komunikacionog sistema od strane učesnika sa invaliditetom.

Fotografije: Železnička stanica. Neka rešenja za olakšano kretanje svih: taktilna signalizacija na trotoaru, liftovi do svakog staničnog perona, dvostruki rukohvati i hromatska i taktilna signalizacija na stepenicama. (© Isabella Tiziana Steffan, 2013)

Ove posete dovele su do pozitivnih povratnih informacija u različitim kontekstima i debate su pružile dosta "hrane za razmišljanje" o pristupačnosti: povećanje broja turista kao rezultat pristupačnosti javnih prostora i prevoznih sredstava i pozitivan ekonomski efekat koji se odnosi na veću pristupačnost.

Radionica je osvetlila potrebu za angažovanjem javnih uprava i iskusnih savetodavaca, kao i o značaju kohezije u mreži krovnih udruženja. Pored toga, identifikovani su drugi relevantni elementi, kao što su razmena ideja i dizajnerskih intervencija i prakse u domenu marketinga komunikacije.

Pristupačnost i društvena uključenost posledica su razvoja koordinisanih akcija i sinergije: u skladu sa pristupom Dizajn za sve, Luksemburg je stvorio virtuozan krug kompetencija koji povezuje stručnjake, udruženja osoba sa invaliditetom i donosiocima odluka u okviru participativnog procesa.

Fotografija: Javna tribina o pristupu Dizajn za sve u opštinama; govornici iz Grada, iz Info-Handicapa, i učesnici radionice (© Isabella Tiziana Steffan, 2013)

Stvaranje pristupačnosti u Luksemburgu predvodila je pokretačka snaga i strateška podrška koju pruža Nacionalni centar Info-Handicap. Veliki napor uložen u unapređenje pristupačnosti započet 1995. godine, proistekao je iz potrebe da se poboljša pristupačnost vozova i železničkih stanica: Info-Handicap započeo je saradnju sa Nacionalnim društvom železnica Luksemburga (CFL), kako bi se afirmisala prava osoba sa invaliditetom na pristupačnost.

Info-Handicap je 2003. formirao grupu koja se zove MEGA (Multidisciplinarna grupa eksperata o pristupačnosti) za tehničke savete: ona povezuje različita udruženja osoba/za osobe sa invaliditetom, kao što je poznato udruženje ADAPTH koje se danas oslanja na MEGA savete za složenije projekte Dizajna za sve. Jedan od najvažnijih klijenata je CFL, za reviziju projekata restrukturiranja, dok se Info-handicap bavi organizovanjem stručnih kurseva, fokusirajući se na prijem turista sa invaliditetom.

Pružaoци javnih usluga oslanjaju se na savete opisanih udruženja zbog njihovog iskustva, koje garantuje njihovu široku kompetentnost za Dizajn za sve. Savetodavci treba da se fokusiraju ne samo na određene kategorije invalidnosti, već moraju da baziraju svoj rad na učešću u procesu dizajniranja najšireg spektra krajnjih korisnika i donosilaca odluka, uzimajući u obzir njihove različite neizražene potrebe i očekivanja.

Autori:

Isabella Tiziana Steffan, Lorenzo Lucchini

7 MOGUĆI DALJI PRAVAC

Međunarodni registar konsultanata za Dizajn za sve

Kada teže optimalnim performansama, organizacije stalno nastoje da poboljšaju svoje procese i pristupe razvijanju projekata, s ciljem povećanja njihovog tržišnog udela, poboljšanja zadovoljstva kupaca, smanjenja troškova ili efikasnijeg upravljanja rizicima. Pravilna primena principa Dizajna za sve povećava šanse za uspeh u ovim oblastima i može da pomogne da se predvide potencijalne problematične oblasti koje se mogu pojaviti u toku projekata. Međutim, važno je da znate kako da sprovedete ove principe i koristite odgovarajuće metode za postizanje željenih rezultata.

S obzirom na to da je neobično za organizacije da imaju na raspolaganju stručnjake koji mogu da daju savete o svim oblastima Dizajna za sve, vredno je biti svestan granica njihove stručnosti i koristiti spoljne konsultante gde je to potrebno.

Kao podrška ovoj inicijativi i da bi joj se obezbedio kontinuitet, preporučljivo je da se stvori međunarodni registar konsultanata u Dizajnu za sve, koji će omogućiti korisnicima da lako identifikuju oblasti aktivnosti, iskustvo, geografski položaj, radne jezike, kao i ključne faktore prikazane u ovoj publikaciji (poglavlje 3). To bi svakoj organizaciji ili pojedincu koji traže konsultantsku podršku omogućilo da prilikom procesa odabira donesu ispravnu odluku. Takođe će unaprediti saradnju unutar dinamične zajednice stručnjaka.

Autor:

Francesc Aragall, Fondacija Dizajn za sve

Aragall, F. et al. (2003). The European Concept for Accessibility – Technical Manual. Luxembourg, preuzet sa <http://www.eca.lu>

Aragall, F. & J. Montana (2012). Universal Design: The HUMBLE Method for User-Centred Business. Farnham

Aragall, F., Neumann, P. & S. Sagramola (2008). ECA for Administrations. Luxembourg, preuzet sa <http://www.eca.lu>

Belsky, S. (n.y.). Finding (And Keeping) The Right Advisors For Your Business, preuzeto sa <http://99u.com/articles/7013/finding-and-keeping-the-right-advisors-for-your-business>

The Build for All Partners (eds.) (2007): The Build for All Reference Manual. Luxembourg, preuzet sa <http://www.eca.lu>

Clarkson, P.J. et al. (eds.) (2007). Inclusive Design Toolkit, Cambridge, preuzet sa www.inclusivedesigntoolkit.com

Council of Europe (eds.) (2009): Recommendation CM/Rec (2009) 8 of the Committee of Ministers to member states on achieving full participation through Universal Design

Council of Europe (eds.) (2009a): Achieving full participation through Universal Design, (by Mr Søren Ginnerup), Council of Europe Publishing, Strasbourg

EIDD - Dizajn za sve Evropa (2004). EIDD Stokholmska deklaracija o Dizajnu za sve, Stockholm

Murray, J. (2012). What Makes a Good Business Advisor? Preuzeto sa <http://biztaxlaw.about.com/od/helpfrombusinessadvisors/f/goodadvisor.htm>

Neumann, P., Knigge, M., Iffländer, K. & S. Kesting (2013): Developing criteria for guiding SME activities aimed at incorporating the Design for All concept in corporate practices. Study commissioned by the Federal Ministry of Economics and Industry. Münster, Hamburg

Norwegian Design Council (ed.) (2010). Innovating with people – The business of Inclusive Design, Oslo

United Nations (ed.) (2006). UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, preuzeta sa <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

Francesc Aragall, predsednik Fondacije Dizajn za sve, pokrovitelj Centra za dizajn Barselona, savetnik Međunarodne asocijacije za univerzalni dizajn, bivši predsednik i član EIDD - Dizajn za sve Evropa i Mreže evropskog koncepta pristupačnosti, Ambasador Sent Etjena, Grada dizajna. Praktičar u oblasti Dizajna za sve u različitim zemljama (Singapur, Evropska unija, Brazil, Saudijska Arabija i mnoge druge), sa svojom kompanijom ProAsolutions, sa sedištem u Barseloni i Portu vodi projekte urbanog planiranja, razvoja političkih mera, dizajniranja proizvoda i biznis strategija.

Gđica Mitzi Bollani Arhitektkinja, skulptorka i dizajnerka proizvoda. Specijalizovala se za Dizajn za sve – pristupačnost, bezbednost & zdravlje i protivpožarnu zaštitu. Sa prebivalištem u Pjaćenci (Italija). Potpredsednica, EU 2003 (EYPD) Ekspertska grupa za pristupačnost. Konsultantkinja za EDF i EBU. Članica EuCAN-a. Predstavnic radne grupe EDF-a 207 CEN/BT za "pristupačnost izgrađenog okruženja", mandate 420. Članica žirija za dodelu Schindler nagrada 2012. godine. Članica žirija EU za Nagradu za pristupačan grad 2013. Konsultantkinja za Dizajn za sve za zgradu Jacques Delors u Briselu (2002) sedište CESE i CdR.

Sonia Carpinelli diplomirala arhitekturu na Univerzitetu La Sapienza u Rimu. Nakon toga je fokusirala svoj radni vek u oblasti pristupačnosti i Dizajna za sve, učestvujući u nacionalnim i međunarodnim radnim grupama na ovu temu, držeći predavanja i obuku o pristupačnosti, radeći kao konsultantkinja za pristupačni dizajn i Dizajn za sve. Trenutno radi za NeumannConsult u SR Nemačkoj, s fokusom na konsalting o Dizajnu za sve u oblasti gradskog i regionalnog razvoja, i turizma.

Caroline Delveaux, 5. 2. 1975, : magistrirala arhitekturu, 10 godina radnog iskustva u oblasti pristupačnosti. Glavne aktivnosti u kancelariji za pristupačnost: konsultantkinja za pristupačnost javnih zgrada, rukovoditeljica projekta za klijente kao što su Total NV, ING banka, Centar za posetioce Evropskog parlamenta... Nadležna za izradu projekata i nekoliko edukativnih kurseva, pretežno za arhitekte, dizajnere i tehničke službe pri vladama.

Eckhard Döring studirao je građevinarstvo i stekao diplomu inženjera saobraćaja. Od 1989. do 1991. godine, bio je zaposlen u projektantskom birou za puteve u Bilefeldu. Od 1991. godine, radi za Grad Paderborn u različitim odeljenjima (planiranje i upravljanje saobraćajem, projektovanje puteva i upravljanje gradnjom). Trenutno je pomoćnik rukovodioca pri Upravi za puteve i mostove Grada Paderborna i rukovodi odeljenjem za planiranje i upravljanje saobraćajem.

Simon Kesting (Kesting Projekt design), dizajner i konsultant. Vešt saradnik, studirao je "projektni dizajn" na Akademiji za Dizajn i zanatstvo u Minsteru, i magistrirao na temu "Pristupačnost i inkluzivni dizajn" na Univerzitetu u Salfordu, VB. Kao koonsultant za pristupačan i komforan život, radio je za Zanatsku komoru u Minsteru, podržavajući projekat INTERREGIVa "Wohnen im Wandel". Od 2012. godine, član je izvršnog odbora "Design für Alle-Deutschland e.V. (EDAD)".

Mathias Knigge, direktor "Grauwerta" (konsultantske firme za demografski inkluzivne proizvode i usluge), savetuje kompanije u vezi sa starijim starosnim ciljnim grupama i Dizajnom za sve / univerzalnim dizajnom. Kao dizajner i inženjer, stekao je duboko poznavanje kao istraživač u istraživačkom projektu „Senth“ (finansiranom od strane Nemačkog istraživačkog društva (DFG)/ Univerzitet umetnosti Berlin (UDK)). Njegove glavne aktivnosti su studije, treninzi (senzibilizacija), testovi sa korisnicima i izrada i razvoj proizvoda. Autor je različitih publikacija i predavač na simpozijumima. Kao član EDAD-a (Dizajn za sve – SR Nemačka) i gostujući profesor, Mathias Knigge nudi Dizajn za sve u razvijanju proizvoda kao razuman odgovor na demografske promene.

Lorenzo Lucchini diplomirao arhitekturu na milanskom univerzitetu Politecnico, 2011. godine; radi na polju održivosti, nasleđa i pristupačnosti. Član je radne grupe ICOM – pristupačnost i Komisije za kvalitet okruženja pri Collegio Ingegneri-Architetti (CQA).

Rafael Montes: Partner i arhitekta u ProAsolutions.pt D.O.O, konsultant za Dizajn za sve primenjen na arhitektonskim i projektima u oblasti javnog prostora za opštine i privatne kompanije, delegat je Fondacije Dizajn za sve, tehnički direktor u Ctchannel.tv (Internet TV stanica za arhitekturu, urbanizam i dizajn).

Peter Neumann studirao je geografiju, urbanizam, javno pravo i pravo u oblasti građevinarstva, kao i političke nauke na Univerzitetu u Minsteru. Kao direktor konsultantske firme NeumannConsult sa sedištem u Minsteru, Nemačka, takođe je osnivač i predsednik Dizajna za sve – Nemačka (EDAD). Pored toga, član je Mreže evropskog koncepta pristupačnosti (EuCAN), viši potpredsednik EIDD-a–Dizajn za sve Evropa, i gostujući predavač na nekoliko univerziteta i akademija. Evropska komisija imenovala ga je 2003. godine u "Ekspertsku radnu grupu Evropske komisije za pristupačnost".

Daniela Orlandi: Arhitektkinja i novinarka iz Rima, zaposlena u Capodarco, "cooperative sociale e integrate" (društvena zadruga), poslovna jedinica "Sociale". Rukovodi tematskim kanalom "bez prepreka" i konsultantkinja je za pitanja pristupačnosti u Kontakt centru Integrated Superabile INAIL-a (www.superabile.it). Aktivna je u edukacijama i organizovanju kurseva o "Dizajnu za sve" za tehničare, inženjere i arhitekte. Iskustvo u oblasti "turizma za sve" i izradi priručnika sa dobrim rešenjima kako bi se poboljšao kvalitet usluga za turiste s invaliditetom.

Nuno Peixoto: Partner i direktor ProAsolutions.pt D.O.O, konsultant za Dizajn za sve za opštinske službe i privatne kompanije, delegat je Fondacije Dizajn za sve, partner i direktor u Ctchannel.tv (Internet TV stanica za Arhitekturu, urbanizam i dizajn), partner i Direktor u Referestratgia D.O.O.

Miodrag Počuć je na doktorskim studijama Departmana za saobraćaj Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu. Magistrirao je 2010. godine. Njegov fokus je na sprovođenju koncepta "Dizajn za sve" u upravljanju saobraćajem. Autor je nekoliko publikacija o pristupačnosti i Dizajnu za sve. Ima desetogodišnje iskustvo u ovoj oblasti i aktivan je u civilnom društvu. Osmislio je brojne projekte u oblasti pristupačnosti i koordinirao njima. Trenutno radi u Centru "Živeti uspravno" u Novom Sadu kao koordinator Programa za pristupačnost. Takođe je koordinator Tima za pristupačnost Grada Novog Sada i aktivan konsultant u oblasti pristupačnosti u firmi Adomne.

Bojana Rudić Počuž: Direktorka Adomne, konsultantkinja koja se fokusira na pristupačnost i Dizajn za sve. Na Master studijama je na odseku za projektni menadžment. Ima 7 godina iskustva u ovoj oblasti i aktivna je članica civilnog društva. Takođe radi kao saradnica Programa za pristupačnost Centra "Živeti uspravno". Osmislila je brojne projekte u oblasti pristupačnosti i koordinirala njima. Članica je Tima za pristupačnost Grada Novog Sada.

France Rolland, radni terapeut (ADAPTHasbl): "Da bi pomogao u projektovanju zgrada u kojima svaki pojedinac može da učestvuje u potpunosti u svim aktivnostima, savetodavac za Dizajn za sve mora da poseduje dobro razumevanje svih aspekata ljudskog funkcionisanja i faktora u okruženju."

Silvio Sagramola, direktor Nacionalnog centra za invalidnost i informacije–Info-Handicap u Luksemburgu i koordinator Mreže evropskog koncepta pristupačnosti EuCAN. Zahvaljući svom položaju na nacionalnom nivou, Silvio Sagramola je povezan sa velikim brojem i širokom mrežom organizacija, uprava i pružalaca usluga u Luksemburgu i Evropi. Njegov stručni fokus sastoji se u nalaženju konkretnih i efikasnih odgovora i rešenja da bi se pružila podrška ljudima da ostvaruju svoja prava, u ovom kontekstu promovisanja Dizajna za sve, a to predstavlja poseban izazov.

Isabella Tiziana Steffan arhitektkinja i sertifikovani evropski ergonom, vlasnica Studija Steffan. Radi u Milanu, Italija, od 1982. godine, s fokusom na ergonomiju i Dizajn za sve. Članica je brojnih udruženja na nacionalnom i međunarodnom nivou: suosnivačica je ENAT-a, članica EuCAN-a, delegatkinja Fondacije Dizajn za sve, članica radne grupe regionalnog udruženja arhitekata (UIA) za arhitekturu za sve, članica radne grupe ICOM – pristupačnost.

Ingeborg Stude je diplomirala urbanizam i ekspertkinja je u oblasti građevinarstva bez prepreka. U Odeljenju Senata za urbani razvoj i okruženje Berlina, koordinira ministarskim i pojedinačnim poslovima u oblasti izgradnje bez prepreka. U sklopu ove nadležnosti, osim što se konsultuje s arhitektama, planerima i ustanovama, kao što su Savezna uprava za građevinarstvo u krupnim građevinskim projektima u Berlinu, u Berlinu su razvijeni osnovni planovi za primenu principa Univerzalnog dizajna. Ingeborg Stude predaje na nacionalnom i međunarodnom nivou. Ona je osnivačica i aktivna članica evropske radne grupe "Grad bez prepreka za sve".

Matthias Thiel je kvalifikovan industrijski inženjer i upravlja projektima ne temu demografskih promena u Nemačkom udruženju sanitarija, grejanja i klimatizacije (ZVSHK), koje predstavlja vodoinstalatersku struku u Nemačkoj. Njegov zadatak sastoji se u podizanju svesti o demografskim promenama među 30.000 vodoinstalatera u udruženju. Samo u Nemačkoj, procenjeno je da ima oko 2,5 miliona kupatila koja će do 2030. godine biti potrebno prilagoditi za korišćenje od strane pripadnika starijih generacija. Središnji aspekt ovog procesa jeste uključivanje principa "Dizajna za sve".

Marcel Wijnker, 7.11.1972: Diplomirao, master za dizajn proizvoda, isto tako pohađao kurs za eksperta na polju mobilnosti. Glavne aktivnosti u oblasti pristupačnosti u kancelariji za mobilnost: odgovoran za konsultacije u oblasti pristupačnosti javnih terena, igrališta, infrastrukture javnog saobraćaja, mapiranja pristupačnosti gradskih jezgara i planova za poboljšanje. Kao dizajner proizvoda, pruža konsultacije o pristupačnosti u vezi sa snalaženjem unutar zgrada i grafičkom obeležavanju u centrima za posetioce i turističkim destinacijama.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

35.075:364-787.52(4)(036)
35.075:7.05(4)(036)

АРАГАЛ, Франсес

ЕКР : evropski koncept pristupačnosti : dizajn za sve u
akciji, od teorije do prakse / [tekst Francesc Aragall,
Peter Neumann, Silvio Sagramola ; prevod na srpski jezik
Vera Knežević]. - Novi Sad : Centar "Živeti uspravno", 2013
(Beograd : Fiducia 011). - 61 str. : ilustr. ; 28 cm

Kor. nasl. - Tiraž 1.000. - Bibliografija.

ISBN 978-86-89807-00-4

1. Нојман, Петер [аутор] 2. Саграмола, Силвио [аутор]. -
I. Aragall, Francesc в. Арагал, Франсес. - II. Органи
управе - Универзални дизајн в. Органи управе - Дизајн за све
- Европа - Водичи. - III. Органи управе - Дизајн без
баријера в. Органи управе - Дизајн за све - Европа - Водичи
а) Органи управе - Концепт приступачности - Европа -

Водичи б) Органи управе - Дизајн за све - Европа - Водичи
COBISS.SR-ID 283056903

